

INSTITUTET FÖR JURIDIK OCH INTERNET

Skriftserie #2

GAMING OCH YTTRANDEFRIHET

Om yttrandefrihetens gränser i spelsammanhang

Johan Rosell

Mårten Schultz

I samarbete med:

mySafety
försäkringar

INSTITUTET FÖR JURIDIK OCH INTERNET

Skriftserie #2

GAMING OCH YTTRANDEFRIHET

Om yttrandefrihetens gränser i spelsammanhang

Johan Rosell

Mårten Schultz

I samarbete med:

Innehåll

1	Inledning	9
2	Lagar och andra regler	11
3	Yttrandefrihetsreglering i olika lager	13
4	Grundlagarna och Europarätten	14
4.1	Konstitutionell rätt	14
4.2	Regeringsformen	14
4.3	Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen	16
4.4	Europakonventionen	17
4.5	Inskränkningar i yttrandefriheten i vanlig lag	18
5	Regler om yttrandefrihetsbegränsningar: Brott mot person	19
5.1	Inledning	19
5.2	Förtal	19
5.2.1	Inledning.....	19
5.2.2	Typfallet	19
5.2.3	Förtal genom spridande av bilder och filmer.....	20
5.2.4	Svåra fall: inspelning och spridning av sexfilmer	21
5.2.5	Tveksamma fall -- nakenbilder.....	23
5.2.6	Förtal och barnpornografi	23
5.2.7	Spridning	24
5.2.8	Sanna uppgifter.....	25
5.2.9	Uppenbart falska uppgifter	25
5.2.10	Försvarligt.....	26
5.2.11	Särskilt om förtal av döda personer.....	27
5.2.12	Förtal - sammanfattning	28
5.3	Förolämpning	28
5.3.1	Inledning.....	28
5.3.2	Typfall.....	29
5.3.3	Förolämpningar som anspelar på ras, trosbekännelse, ... sexuell läggning m.m.....	30 30
5.3.4	Svåra fall.....	31
5.3.5	Grovt brott	31

5.3.6	Förolämpning - sammanfattning	31	6.2.2	Typfall.....	55
5.4	Olaga integritetsintrång.....	32	6.2.3	Svåra fall	55
5.4.1	Inledning.....	32	6.2.3.1	Lika mogna och lika gamla	55
5.4.2	Regeln.....	32	6.2.3.2	Påhittade barn	55
5.4.3	Typfall.....	33	6.2.3.3	Barnet är inte avbildat sexuellt.....	56
5.4.4	Svåra fall.....	35	6.2.3.4	Barnpornografi och internet.....	56
5.4.5	Förhållandet till andra regler	35	6.2.3.5	Avslutande kommentarer	56
5.4.6	Olaga integritetsintrång – sammanfattning	36	6.2.4	Barnpornografibrott - sammanfattning	57
5.5	Olaga hot	36	6.3	Olaga våldsskildring.....	57
5.5.1	Inledning.....	36	6.3.1	Inledning.....	57
5.5.2	Typfall.....	37	6.3.2	Typfall.....	57
5.5.3	Förtäckta hot	38	6.3.3	Svåra fall.....	58
5.5.4	Svåra fall.....	39	6.4	Hets mot folkgrupp	59
5.5.5	Olaga hot - sammanfattning	40	6.4.1	Inledning.....	59
5.6	Ofredande	40	6.4.2	Uttalande eller annat meddelande som sprids	59
5.6.1	Inledning.....	40	6.4.3	Hota eller uttrycka missaktning.....	60
5.6.2	Typfall.....	41	6.4.4	Folkgrupp och annan sådan grupp.....	61
5.6.3	Svåra fall.....	43	6.4.5	Hets mot folkgrupp - sammanfattning.....	61
5.6.4	Gränsdragningar	44	7	Avslutning	62
5.6.5	Ofredande - sammanfattning	44			
5.7	Sexuellt ofredande.....	44			
5.7.1	Inledning.....	44			
5.7.2	Typfall.....	46			
5.7.4	Sexuellt ofredande - sammanfattning	49			
5.8	Olovlig identitetsanvändning	49			
5.8.1	Inledning	49			
5.8.2	Typfall	50			
5.8.3	Svåra fall.....	52			
5.8.4	Gränsdragning till andra brott	52			
6	Regler om yttrandefrihetsbegränsningar: Brott mot allmän ordning...	53			
6.1	Allvarliga men ovanliga fall av brott mot allmän ordning.....	53			
6.2	Barnpornografi	54			
6.2.1	Inledning.....	54			

Förkortningslista

BrB	Brottsbalken
DN	Dagens Nyheter
DDOS	Distributed Denial-of-Service
EU	Europeiska unionen
Europakonventionen	Europakonventionen för de grundläggande friheterna och mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
IRL	In real life
JK	Justitiekanslern
LAN	Local Area Network
MMR	Match making rating
NJA	Nytt juridiskt arkiv (som publicerar rättsfall från HD)
Nick	Nickname; ett alias
RF	Regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätterna
SkL	Skadeståndslagen
TF	Tryckfrihetsförordningen
VOD	Video on demand
YGL	Yttrandefrihetsgrundlagen

1 Inledning

På alla platser där människor kommunicerar med varandra finns en risk att stöta på otrevligt beteende. Ibland är beteendet inte bara otrevligt utan brottsligt eller på annat sätt kränkande. När detta sker på internet använder vi ibland ordet ”näthat”. Näthat kan förekomma i många olika internetmiljöer.

Den här boken handlar om s.k. hatbrott och näthat i gamingkulturen. Som spelare/gamer finns flera plattformar du kommunicerar på online bl.a. ”in-game” (dvs. i spelet medan du spelar) och via programvaror för internetbaserad (röst-) kommunikation (t.ex. Discord, Teamspeak och Skype). Du kanske skriver i chatten på streamingsajter¹ (t.ex. Twitch, Youtube och Mixer) eller kommenterar på forum, sociala nyhetssidor eller andra liknande medier för delning av nyheter (som t.ex. Reddit, 9gag, 4chan). Deltagare i gamingkulturen (i bred bemärkelse), däribland företagen och personerna bakom spelen, gamers på hobby- och professionell nivå, personligheter (såsom streamers, kommentatorer, m.fl.), moderatörer och skribenter, har inte heller undgått näthatet.

En tänkbar anledning till den stora omfattningen av näthat, som ofta nämns i sammanhang där kränkningar på nätet uppmärksammas, är att många upplever att det är ”lättare” att bete sig illa på internet. Man behöver inte fysiskt möta personen man pratar eller skriver med och kanske inte tänker sig lika noga för som man annars hade gjort. Som gamer är du ofta anonym – i de flesta spel används ett alias (ett ”nick”) och beroende på hur du väljer att spela kan det vara så att du inte har en aning om vilka personerna du spelar med eller mot är. Detta tävlingsinriktade klimat kan vara väldigt roligt och utmanande. Men det kan också framkalla känslor av ilska och frustration, och som kan sätta prov på ens självkontroll. Börjar du nu tänka på den dåliga förloraren som fullständigt tappat humöret i chatrummet efter att han/hon insett – eller i alla fall själv bestämt sig för – att en förlust är ofrånkomlig? Om du inte stött på dem online kan du ha upplevt liknande gamers vid en livlig omgång poker eller Monopol.

Detta är ett av många beteenden som vi kanske inte uppskattar som vi ändå

---

¹ Dessa sajter tillåter användarna att skapa egna kanaler som de kan sända från på den aktuella sidan, vilket kallas för att ”strömma” eller ”streama”. De användare som gör egna sändningar från dessa kanaler kallas ”streamers”. Dessa sajter har miljontals tittare och består för det mesta av streamers som i realtid spelar spel. I övrigt finns t.ex. streamers som rapporterar och kommenterar under esportarrangemang, och streams där du umgås med streamern och övriga följare av kanalen, t.ex. genom att bara umgås i kanelen och chatta eller genom att du hänger med i streamerns liv (”IRL-stream”).

måste acceptera. Det är priset för en stark yttrandefrihet. I många fall kan därmed otrevliga – och även väldigt otrevliga och osportsliga – yttranden inrymmas i yttrandefriheten.

I vissa allvarliga fall av övertramp kan det dock finnas anledning till rättsliga ingripanden. Ett annat sätt att formulera detta på är att lagstiftaren har bestämt att staten – närmare bestämt rättsväsendet genom polis, åklagare och domstolar – i vissa fall, t.ex. vid hot, har tagit på sig ett ansvar att övervaka reglernas efterlevnad. När någon bryter mot en regel är det rättsväsendets uppgift att bestraffa brottslingen.

Vissa fall kan vara svåra att bedöma. När vi har med konkurrerande rättigheter att göra måste vi avgöra vilket intresse som väger tyngst i det enskilda fallet.² De intressen vi då har med att göra är alltså den nyss nämnda yttrandefriheten som måste vägas mot rätten att slippa bli utsatt för vissa handlingar som inkräktar på vad som kallas för rätten till personlig säkerhet och integritet.

I den här boken beskrivs några av dessa inskränkningar i yttrandefriheten i svensk rätt – vad vi talar om är alltså begränsningar i yttrandefriheten i form av juridiska regler. Innan de olika reglerna redogörs för krävs en kort förklaring av juridikens systematik. (Denna del kan nog uppfattas som lite torr. Om man bara är intresserad av vilka brott som kan aktualiseras i gamingsammanhang kan man hoppa över kap. 2-4 och gå direkt på de avsnitt som handlar om de olika brotten.) Därefter följer en beskrivning av delar av den straffrättsliga regleringen av yttrandefrihetens gränser. Bokens fokus ligger på det straffrättsliga regelverket om yttrandefriheten begränsningar. Åtskilliga regler tas inte upp trots att de kan ha relevans i ett yttrandefrihetssammanhang. I viss mån aktualiserar nästan alla regler om brott yttrandefriheten, eftersom det är ett yttrande att försöka förmå någon att utföra ett brott (vilket kallas anstiftan till brott). I denna bok fokuseras emellertid på sådana inskränkningar som kan aktualisera det som på engelska kallas för hate speech (hatbrott, vilket i svensk juridik framför allt uttrycks genom förbudet mot hets mot folkgrupp) samt kränkningar som hänger samman med debatten om näthat.³

Ur demokratisk synvinkel är det särskilt allvarligt om dessa typer av kränkningar kan få effekten att det inverkar på människors livsval. Riktas hatet mot

² Men svåra fall kan också uppkomma till följd av juridikens strukturering av frågeställningar – hur yttrandefriheten rättsligt sett har reglerats.

³ Se för en juridisk genomgång Alexandra Sackemark & Märten Schultz, m.fl., Näthat, 2 uppl. Stockholm 2015.

esportsspelare som spelar på professionell nivå eller streamers kan det påverka människors val av inkomstbringande sysselsättning. Är delar av miljön i en gaming-community⁴ ovälkommande eller rentav fientlig finns det en risk att denna tar skada och att den i förlängningen tappar spelare och andra intressenter för det aktuella spelet.

Problemet med näthat i gamingkulturen – allvarligt som det är – är endast en liten del av problemet sett ur ett bredare perspektiv. De kränkningar vi nu pratar om påverkar i allra högsta grad människors liv och samhället i stort. En särskild fråga på detta tema som diskuterats under senare tid är hur dessa kränkningar inverkar på demokratin och rättsstaten i stort när de riktas mot personer med demokratiska uppdrag, t.ex. politiker, domare eller journalister.⁵

2 Lagar och andra regler

Vilka regler har vi då att förhålla oss till? Förenklat kan man säga att det i gamingkulturen, som i andra delar av samhället, finns regler som kommit till för att markera var gränsen går mellan vad som är tillåtet och vad som är otillåtet.⁶ På samma sätt som att det i olika branscher utvecklats regler om hur vi beter oss mot varandra (sedvänja), finns även detta i gamingkulturen. Alla dessa regler som branscherna utvecklar måste ta hänsyn till de lagar som gäller. När vi som här pratar om inskränkningar i yttrandefriheten kan exempelvis inte ett spelföretag, vars VD står för homofobiska åsikter, välja att ha mer tillåtande regler om ett sådant språk än vad lagen i landet tillåter. Bryter du mot en brottsbestämmelse i en lag (ett straffbud) kan ett straff dömas ut genom statens makt - i regel böter eller fängelse.⁷ Dessa regler kan inte du som gamer (eller företaget som bedriver plattformen ifråga) avstå ifrån så länge du befinner dig inom landets jurisdiktion (vilket kortfattat ungefär betyder att landets domstolar har rätt att döma i frågan). I detta sammanhang kan också vara värt att påpeka att utgångspunkten är att det inte är någon skillnad på att begå ett brott på internet

⁴ Här i den ungefärliga bemärkelsen: en community kring ett specifikt spel, inbegripet esportsscenen för det aktuella spelet, personligheter (bl.a. streamers och kommentatorer), (hobby)spelare och övriga deltagare och åskådare.

⁵ Se H-G Axberger, Nätkränkningar som juridiskt och demokratiskt problem av HG Axberger, utgiven av Institutet för Juridik och Internet, 2018.

⁶ Många av reglerna är förstas skrivna i en helt annan tid, när onlinespel inte fanns på kartan. Bestämmelsen om förtal utarbetades t.ex. på 1960-talet – en tid då varken internet eller onlinespel fanns, men går fortfarande, som vi kommer se längre fram i boken att tillämpa i många fall på internet

⁷ Vissa särskilda sanktioner finns också för företag som begår överträdelse.

eller IRL. Att hota någon på internet är alltså som utgångspunkt lika mycket ett hot som om det uttalats öga mot öga.

Utöver lag finns alltså regler som företagen själva ställer upp för att använda deras tjänster. Dessa regler kallas för olika saker: terms of conduct, terms of service, code of conduct eller community standards. På svenska säger vi oftast användarvillkor.

Användarvillkoren kan innehålla strängare, eller i vart fall mer specificerade, krav på hur användarna får bete sig mot varandra. Ett exempel kan vara att plattformen ställer upp förbud om diskriminerande uttalanden som är mer långtgående än vad som är förbjuden diskriminering enligt lag. Dessa villkor ställer företagen själva upp inom de ramar som lagen tillåter med hjälp av sina eventuella jurister. Användarvillkor kan du till skillnad från lag välja att avstå ifrån, helt enkelt genom att inte delta på plattformen.

I vissa fall får vi tänka oss ytterligare ett lager av regler, t.ex. på streamingsajter. Där kan regler ställas upp av streamern, vars regler ofta bevakas av s.k. moderatorer (vilket typiskt sett ses som ett ideellt hedersuppdrag från streamern). Streamern har då förstås att ta hänsyn till vilka lagar som gäller, men också de särskilda villkor som streamingsajten uppställer för sin tjänst, och du som tittare har utöver dessa regler även att ta hänsyn till de villkor som streamern ställer upp.

Denna självreglering som företagen ägnar sig åt, i nyss sagda exempel streamingsajten, är i många fall tillräcklig för att hålla ett gott klimat i det aktuella mediet. Bryter du mot reglerna kan en sanktion utgå, t.ex. ban (avstängning) av ditt konto på bestämd eller obestämd tid. Många av de populärare spelen har dessutom utvecklat verktyg för att spelarna enklare ska kunna rapportera oönskade osportsliga beteenden, som att använda ett kränkande språk eller att medvetet förstöra för sitt lag.

Den här delen av juridiken - den som utövas mellan företag och personer i avtalsform (som godkännande av användarvillkor ändå innebär) – är dock inget vi fortsättningsvis kommer ägna åt i den här boken, utan vi kommer att fokusera på det förstnämnda lagret av regler, nämligen hur yttrandefriheten och dess inskränkningar regleras i lag.

I viss mån kommer vi också att ta upp avgöranden från Högsta domstolen (HD). När vi hänvisar till dessa gör vi det genom att ange målets s.k. NJA-nummer (t.ex. NJA 2018 s. 844, som då syftar på året som målet har publ-

icerats i Nytt Juridisk Arkiv och på vilken sida i årgången). HD prövar bara en ytterst liten del av alla mål som hanteras i landets (allmänna) domstolar.⁸ För att ett mål ska tas upp av HD behöver domstolen meddela s.k. prövningstillstånd. Detta meddelar bara HD i vissa i lagen angivna fall, där det viktigaste skälet är att det behövs ett vägledande avgörande i en särskild fråga för landets övriga domstolar. Man brukar då säga att det behövs ett prejudikat – ett vägledande avgörande i frågan. När det gäller internet och integritetsfrågor har – som vi återkommer till nedan – situationer uppstått som man inte räknade med när lagreglerna skrevs. Här har det alltså i flera fall funnits anledning för HD att gå in och uttala sig om vad som gäller.

3 Yttrandefrihetsreglering i olika lager

Yttrandefriheten och dess gränser regleras i olika lager. Basen för regleringen i Sverige finns i våra fyra grundlagar, regeringsformen, tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen och successionsordningen.

Utöver grundlagarna så har Sverige som land krav på oss till följd av internationella överenskommelser att på olika sätt skydda yttrandefriheten men även att motverka att yttrandefriheten används på olika sätt som kan skada eller kränka andra. Viktigast ur praktisk synvinkel är här det regelverk som Sverige har underkastat sig genom medlemskapet i EU och Europakonventionssamarbetet.

I ”vanlig” svensk lag, d.v.s. lag som inte är grundlag, finns regler om yttrandefrihetens gränser i *brottsbalken* och andra straffrättsliga regler. Brottsbalken är vår viktigaste lag när det gäller regler om brott och straff, men det är inte den enda. När det gäller internet finns flera andra lagar som kan ha betydelse men här kommer vi att fokusera på brottsbalken, som innehåller de flesta regler man tänker på när man pratar om olagligt näthat. Genom förbud mot t.ex. olaga hot, uppvigling eller hets mot folkgrupp inskränks yttrandefriheten och överträdelser motverkas (i bästa fall) genom straff.

Utöver de normer som berör yttrandefriheten i grundlagarna, som följer av internationella åtaganden eller av straffrättens regelverk aktualiseras yttrandefrihetsfrågor även på många andra rättsområden. I skadeståndsrätten finns regler

---

⁸ De allmänna domstolarna är tingsrätt, hovrätt och HD, som dömer i mål där talan förs om ansvar för brott (brottmål), t.ex. när någon begått förtal, och i tvister mellan enskilda (civilmål). En annan kategori domstolar är förvaltningsdomstolar – förvaltningsrätt, kammarrätt och Högsta förvaltningsdomstolen - som dömer i mål mellan stat och enskilda, t.ex. skattemål eller körkortsmål.

om när någon kan bli ersättningskyldig för att hennes yttranden skadat någon annan, diskrimineringsrätten innefattar begränsningar av möjligheten att behandla personer olika som kan aktualiseras genom yttranden som t.ex. en arbetsgivare gjort och arbetsrätten innehåller regler om hur arbetstagares yttrandefrihet kan begränsas av lojalitetsplikten mot arbetsgivaren. Försättningsvis i denna bok kommer primärt den straffrättsliga regleringen att tas upp samt i mindre utsträckning grundlagarna och europarättens regler.

4 Grundlagarna och Europarätten

4.1 Konstitutionell rätt

De mest grundläggande reglerna finns i *konstitutionell rätt*. I många länder avses med ”konstitutionell rätt” de rättsliga frågor som hänger samman med just konstitutionen, som USA:s konstitution eller Tysklands ”Grundgesetz”. I Sverige ser det lite annorlunda ut. Vi har inte bara en utan fyra grundlagar. Alla våra fyra grundlagar innehåller regler som på olika sätt berör yttrandefriheten, om än – i ett fall – tämligen marginellt.⁹

4.2 Regeringsformen

Regeringsformen, RF, är vår viktigaste grundlag. Den innehåller det grundläggande regelverket för hur Sverige är uppbyggt och styrs. RF är från 1974 men har ändrats flera gånger sedan den infördes. I RF:s andra kapitel finns normer om ”Grundläggande fri- och rättigheter”. Kapitlet inleds med en regel om skydd för vad som i lagen benämns ”opinionsfriheter”:

Var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad

1. yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor,
2. informationsfrihet: frihet att inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden,
3. mötesfrihet: frihet att anordna och delta i sammankomster för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte eller för framförande av konstnärligt verk,
4. demonstrationsfrihet: frihet att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats,

⁹ En av våra grundlagar, Successionsordningen från 1810, bestämmer hur kungahuset ska fungera. Även denna grundlag har en liten (väldigt liten) koppling till ämnet för denna bok men eftersom den har en oerhörd begränsad relevans i detta sammanhang kommer den inte att tas upp närmare

5. föreningsfrihet: frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften, och religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion

I denna regel finns således ett brett skydd för yttrandefriheten i olika former.¹⁰ Det noteras i regeln vidare att det finns särskilda regler om tryck- och yttrandefrihet i de speciella yttrandefrihetsgrundlagarna som strax ska behandlas. RF:s andra kapitel innehåller därefter regler om åtskilliga fri- och rättigheter. Vissa av dessa andra regler aktualiserar också yttrandefrihetsaspekter, t.ex. regeln om den akademiska friheten i kapitlets 18 §, men den centrala regeln finns i första paragrafen om opinionsfriheterna.

RF väger tyngst i det juridiska systemet. Men den är samtidigt sällan av konkret betydelse för bedömningen av enskilda fall. Det brukar sägas att rättighetskatalogen i lagens andra kapitel primärt riktar sig mot lagstiftaren. De fri- och rättigheter som kommer till uttryck i RF ska således beaktas av riksdagen (som är lagstiftaren) i lagstiftningsarbetet men kan inte användas för att t.ex. bestraffa någon som inom ramen för utövandet av ett statligt ämbete kränker dessa fri- och rättigheter. Men RF:s fri- och rättigheter kan emellanåt få betydelse i enskilda fall.

Enligt en regel om lagprövning ska en domstol som finner att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning inte tillämpa föreskriften. Det innebär konkret att om en domstol finner att en regel i ”vanlig” lag, d.v.s. inte i grundlag, på ett otillåtet sätt inskränker någons fri- och rättigheter som de kommer till uttryck i RF (eller annan överordnad författning) så ska regeln inte användas. Sådan här lagprövning är ovanlig men det förekommer.¹¹

Det är dessutom så att överträdelser av reglerna om fri- och rättigheter numer, åtminstone i vissa fall, kan ge upphov till skadeståndsskyldighet för staten.

¹⁰ En terminologisk anmärkning. Fri- och rättigheter överlappar delvis varandra. Att ge uttryck för en religiös uppfattning i en skrift kan aktualisera skyddet för religionsfriheten, men det är samtidigt en fråga om såväl yttrandefrihet som tryckfrihet. I denna promemoria avses med uttrycket yttrandefrihet samtliga dessa aspekter och inkluderar alltså även skyddet för yttranden som kan ha ett särskilt skydd även i andra normer, som tryckfriheten, pressfriheten, religionsfriheten, rätten till en rättvis rättegång (att få yttra sig under en process) eller demonstrationsfriheten.

¹¹ Ett exempel på sådan lagprövning från yttrandefrihetens område är NJA 2015 s. 298. I avgörandet fann HD att en regel i skyddslagen, som bl.a. innehåller förbud mot att ta bilder av skyddsobjekt, stod i strid med den s.k. anskaffarfriheten i yttrandefrihetsgrundlagarna. Skyddslagens regel åsidosattes därför med stöd av regeln

Det innebär att en person som anser att staten inte har respekterat hennes rättigheter kan väcka talan mot staten vid domstol¹² Denna skadeståndsmöjlighet har dock ännu inte aktualiserats vad gäller just skyddet för de nu behandlade opinionsfriheterna och utrymmet för skadeståndsansvar är troligen i detta fall begränsat, eftersom yttrandefriheten är särskilt reglerad i två andra grundlagar som vi vänder oss till nu.

4.3 Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen

Vissa yttranden faller under de särskilda yttrandefrihetsgrundlagarna. Dessa har mycket gamla anor. Den första yttrandefrihetslagstiftningen var 1766 års *tryckfrihetsförordning* (TF) som innehöll flera av den svenska yttrandefrihetslagstiftningens grundläggande bestämmelser. TF kompletterades 1991 med *yttrandefrihetsgrundlagen* (YGL) som bygger på TF:s systematik men utsträcker den till modernare medier som radio och tv. Tillsammans kallas TF och YGL för *yttrandefrihetsgrundlagarna*. Yttrandefrihetsgrundlagarna brukar ofta betraktas som något av det finaste Sverige har. Lagarna ger ett långtgående skydd för vissa former av yttrandefrihet och har genom åren haft en viktig roll i skyddet för vår demokrati.

Yttrandefrihetsgrundlagarna utgår från ett antal *grundbultar*:

- ensamansvaret, som innebär att enbart en person ansvarar för brott som orsakats genom en publicering, t.ex. en tidnings ansvariga utgivare (vilket innebär att alla andra som deltagit i arbetet med publiceringen inte har något juridiskt ansvar oavsett vad man gjort);
- den straffrättsligt begränsande brottskatalogen, som innebär att det enbart går att döma en ansvarig person för brott som har tagits upp i TF och YGL – de vanliga reglerna om brott i brottsbalken räcker alltså inte i dessa fall;
- den särskilda processordningen – rättegångssystemet – som innebär att de brott som gjorts i sådana medier som omfattas av TF och YGL bara kan åtalas av en särskild myndighet, Justitiekanslern, JK (och inte av en vanlig åklagare) och att sådana åtal prövas av en speciellt sammansatt domstol, med en jury;

---

om lagprövning. Vad som mer konkret hade hänt var att en DN-fotograf hade anträffats av militärpolis vid örlogsbasen Berga i södra Stockholm. Militärpolisen beslagtogs det minneskort som fanns i fotografens kamera med stöd i skyddslagen. På kortet fanns ett stort antal bilder som var avsedda för publicering i DN. Trots att det alltså fanns uttryckligt stöd för beslagtagandet i skyddslagen hävde HD beslutet med stöd av de allmänna reglerna i grundlagen

¹² Detta följer av några avgöranden från HD, se NJA 2014 s. 323, NJA 2014 s. 332 och NJA 2018 s. 103.

- meddelarskyddet, som innebär att personer som vänder sig till medier för att lämna uppgifter har ett särskilt skydd mot efterforskning och straff;
- etableringsfriheten, som innebär att alla har rätt att starta och driva publicistiska verksamheter;
- censurförbudet, som innebär att staten inte har rätt att tillåta eller förbjuda vad som ska publiceras genom förhandsgranskning.¹³

När det gäller tidningar, böcker och traditionella etermedier är dessa regler välkända. Det har dock varit svårare att veta hur regelverket ska användas i digitala sammanhang, t.ex. för hemsidor eller vid streaming. Om innehavaren av en hemsida är ett massmedieföretag (t.ex. en tidningsredaktion) eller har sökt och fått s.k. utgivningsbevis från Myndigheten för radio och tv, gäller YGL. Detta innebär bl.a. att det precis som för papperstidningar finns en *ansvarig utgivare*, som är ensamt ansvarig för webbplatsens innehåll.

Allmänt åtal för yttrandefrihetsbrott kan som framgått bara väckas av en särskild åklagare, Justitiekanslern (JK). Här finns det en extra ”buffertzona” för yttrandefriheten i det att JK har en självständig skyldighet att beakta rättssäkerhetshänsyn - JK ska hellre fria än fälla. I ärenden om förtal (se vidare nedan) är det sällsynt att allmänt åtal väcks.¹⁴

4.4 Europakonventionen

Efter andra världskriget togs flera internationella konventioner till skydd för mänskliga fri- och rättigheter fram. En av dessa konventioner var Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, eller, som den alltid kallas, Europakonventionen. Europakonventionen innehåller en uppräkningslista av olika fri- och rättigheter och innebär något nytt när den kom: De stater som ingår i systemet har accepterat att en särskild internationell domstol – Europadomstolen i Strasbourg – har makten att pröva vad de nationella domstolarna i de olika staterna gör. Om dessa nationella domstolar inte uppfyller Europakonventionens krav kan Europadomstolen fälla landet som då kan tvingas kompensera offret.

---

¹³ Att staten inte kan kräva att få ta del av tidningar, Youtube-klipp eller Twitch-streams i förväg – som alltså är vad censurförbudet – framstår som självklart och det är kanske den viktigaste grundbulten när det gäller att säkerställa yttrandefriheten som demokratisk rättighet. Eftersom det framstår som så självklart kan det finnas skäl att påminna om att Sverige fram till ganska nyligen (2010) hade en statlig obligatorisk förhandsgranskning på ett område, nämligen för filmer som skulle visas på biograf.

¹⁴ Se t.ex. JK:s beslut den 26 juni 2013, dnr 4044-13-31.

I samband med att Sverige gick med i, vad som nu är, den Europeiska Unionen (EU) införlivades Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen) i svensk rätt genom att göras till lag.¹⁵ Samtidigt infördes en hänvisning till konventionen i grundlagen. Europakonventionen blev härigenom en del av ”vanlig” svensk rätt.

Europakonventionen innehåller ett skydd för yttrandefriheten, art. 10. Dessutom innehåller Europakonventionen ett särskilt skydd för religionsfriheten, som i vissa sammanhang medfört ett mer långtgående skydd för religiösa yttranden än vad som gäller för andra yttranden.

I det s.k. Åke Green-målet, NJA 2005 s. 805, hade Green, som var pastor, under en predikan i Borgholm på Öland uttryckt sig kränkande mot homosexuella. Homosexuella pekades av Green bl.a. ut som en ”cancersvulst på samhällskroppen”. Åtalet om hets mot folkgrupp underkändes men inte enbart med stöd av regler om yttrandefrihet utan med hänvisning till religionsfriheten som den skyddas i Europakonventionen. Green-målet illustrerar hur de grundläggande friheterna kan utmana svensk lag.

Europakonventionen innehåller även regler som kan utgöra begränsningar av yttrandefriheten. I art. 8 finns ett skydd för privat- och familjelivet, som innebär att yttrandefriheten i vissa fall får vika.

4.5 Inskränkningar i yttrandefriheten i vanlig lag

Det finns, som redan antytts, åtskilliga regler som innebär begränsningar i rätten att få yttra sig. Dessa begränsningar kan förklaras med att det i olika sammanhang finns andra fri- och rättigheter, eller andra intressen, som anses väga över yttrandefriheten som rättighet eller intresse.

Vi har i svensk rättstradition utgått från att yttrandefriheten (eller till sin början: tryckfriheten) var särskilt skyddsvärd, en särskilt ”tung” rättighet. Två av våra fyra grundlagar handlar bara om yttrandefrihet (i vid bemärkelse). Det finns inga särskilda grundlagar för andra fri- och rättigheter som äganderätten, privatlivsskyddet eller religionsfriheten. Ur ett allmänt rättighetsperspektiv kan emellertid yttrandefriheten inte placeras i någon särskilt privilegierad position. När någon använder sin yttrandefrihet till att kränka någon annan behövs regler som gör det möjligt att väga intresset av yttrandefrihet mot intressena av den som kan skadas yttrandet, t.ex. skyddet för personlig säkerhet eller privat-

¹⁵ Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.

livsskyddet. Sådana regler finns i olika delar av rättssystemet.

5 Regler om yttrandefrihetsbegränsningar: Brott mot person

5.1 Inledning

Utanför det särskilda yttrandefrihetslagsområdet finns, som nyss framhållits, de viktigaste reglerna om yttrandefrihetens begränsningar i straffrättens regelverk, f.f.a. i brottsbalken. Brottsbalkens reglering samspelar dessutom mot de regler om brott som finns i yttrandefrihetsgrundlagarna. När de särskilda grundlagarna talar om högförräderi, uppvigling eller hets mot folkgrupp så har det samma innebörd som i brottsbalken, även om reglerna om t.ex. åtal skiljer sig åt.

Nedan kommer vi att ta upp några av de viktigaste brottsbalksreglerna om begränsningar i yttrandefriheten. De flesta av dessa har gamla anor. Förbudet mot ärekränkning och olaga hot har funnits länge i svensk rätt, även om de i delar nyligen har ändrats. Andra förbud är nya och hänger samman med kommunikationsutvecklingen på internet, såsom olaga integritetsintrång och olovlig identitetsanvändning.

5.2 Förtal

5.2.1 Inledning

Om jag säger något om en annan person på t.ex. ett diskussionsforum för ett visst spel, som får henne att framstå som en sämre människa i omgivningens ögon, så kan jag göra mig skyldig till förtal. Det samma gäller om jag sprider kränkande bilder (t.ex. på Instagram), filmer (t.ex. på Youtube) eller ljud (t.ex. i en podd eller en stream).

Om man döms för förtal kan man få ett straff: fängelse eller böter. Är det ett fall av grovt förtal blir domen ofta fängelse, om den som begått brottet är vuxen. Dessutom kan man bli skyldig att betala skadestånd till offret.

5.2.2 Typfallet

Förtal är när någon uttrycker sig om ett offer på ett sätt som förstör offrets rykte eller ”ställning” bland andra. Det viktiga är inte hur den som pekas ut upplever uttalandet, utan hur omgivningen ser på den utpekade. Det typiska fallet av förtal är att beskylla någon för att ha begått brott.

Exempel: Det ökända nättriolet SkankHunt42 skapar och publicerar (med ett annat alias) en fejknyhet som han länkar till på flera forum där det framkommer att WoW-personligheten och esportscommentatorn ThatWhichHasNoLife slagit sin flickvän.

I exemplet säger Skankhunt42, men med andra ord, att ThatWhichHasNoLife misshandlat sin flickvän. Det innebär att Skankhunt42 anklagar ThatWhichHasNoLife för att vara en brottsling. Om vi antar är nyheten är trovärdig och kan antas påverka de som läst bloggen på så sätt att de efter att ha läst nyheten kommer att tycka sämre om ThatWhichHasNoLife än de gjorde innan. Det är typfallet på förtal.

Även i andra fall än där någon pekats ut som en brottsling kan det vara förtal att skriva saker som får den som drabbas att framstå som en sämre människa.

Exempel: 2tuff4skolan (som egentligen heter Anders), skriver i chatten i lara6683 twitch-kanal, att Lara "ligger med vem som helst för en sub".

I exemplet säger inte Anders att Lara är en brottsling. Även om det som sagts hade varit sant så gör Lara inte något förbjudet, men att skriva på det här sättet är ändå typiskt sett något som får Lara att framstå som en sämre person för den som läser det.

Det är däremot för det mesta inte förtal att uttrycka åsikter om någon, även om det som sägs är illasinnat, så länge åsikterna är s.k. värdeomdömen.

Exempel: No_Ragrets_1337 skriver på Twitter att Youtube-personligheten PewDiePie är "dum och ful".

I viss mån kan även saker som det som No_Ragrets_1337 skrivit påverka anseendet hos den som pekats ut. När det gäller sådana här fall, där det som sägs i första hand är en åsikt om den som drabbas, anses det sällan som förtal. Det gäller i än högre grad om den som blir uthängd är en offentlig person. Yttrandefriheten – rätten att få uttrycka sig, även på ett sätt som kan vara kränkande – tar över i dessa situationer.

5.2.3 Förtal genom spridande av bilder och filmer

Förtal på internet sker ofta genom annat än text, t.ex. bilder och filmer. För att bilder och filmer ska anses som förtal krävs det, precis som med text, att den som pekats ut får ett sämre anseende bland andra efter att ha hängt ut.

Exempel: Crabbe och Goyle gör ett klipp med screenshots (skärmdumpar) av olika kvinnliga streamers som klippts ihop efter varandra. Till klippet lägger de på ett ljudspår de där de hänger ut streamarna som "horor" m.m. De går sedan in i deras respektive kanaler och postar länkar till videon i chatrummet.

I exemplet kan streamarna som är med i klippet bli sedda som sämre efter uthängningen. Det behöver inte alltid anses som nedvärderande att vara prostituerad, men ordet "hora" uppfattas ofta som något negativt. Ett annat exempel på förtal genom spridande av filmer av s.k. deepfakes. T.ex. har det förekommit att filmer där en persons ansikte klippts in på en annan persons nakna kropp har spridits.

5.2.4 Svåra fall: inspelning och spridning av sexfilmer

I andra fall blir det svårare. Här är också reglerna lite svåra att förstå. När det gäller bilder eller filmer på vuxna människor som har sex blir bedömningen svår eftersom det inte, typiskt sett, anses som negativt att någon har frivilligt sex (om de inblandade är vuxna). Däremot är det få som vill att fotografier eller filmer från deras sexliv sprids på internet. Det här innebär ett problem för reglerna om förtal.

Exempel: En man filmade när han hade sex med en kvinna, vilket kvinnan inte visste om. Mannen skickade filmen till andra medlemmar i ett gemensamt diskussionsforum.

Är det här förtal? Exemplet är löst baserat på en dom från HD från 1992 (NJA 1992 s. 594). Där sade HD att det inte fanns något generellt förbud mot att filma en person. (Idag är det förbjudet att i smyg filma någon i vissa privata situationer, som t.ex. på toaletter eller i ett omklädningsrum.) Det är inte heller, ansåg HD, förbjudet att visa en film där en person är med även om filmen kan vara väldigt kränkande för den som är med. Är då inte spridandet av sexfilmer av den här typen förbjudet? HD hittade en invecklad lösning på dilemmat. Så här skriver HD.

"Den videofilm som F (mannen) visat för andra personer lämnar uppgifter om att J (kvinna) haft samlag med honom och om hur samlaget genomfördes. Dessa uppgifter kan inte i och för sig anses nedsättande för henne. Den som ser filmen får emellertid lätt det felaktiga intrycket att J kände till att samlaget filmades. Slutsatsen ligger då också nära till hands att hon inte hade något emot att filmen visades för andra. Den bild av J som filmen sålunda förmedlar måste anses nedsättande för henne, vilket bekräftas av de reaktioner och attityder som hon mött i sin omgivning sedan filmen vid olika tillfällen visats för

andra. De uppgifter som genom visningen av filmen lämnats som J. har alltså varit ägnade att utsätta henne för andras missaktning. F har därför gjort sig skyldig till förtal.”

HD säger alltså mellan raderna så här. Det är inte normalt så att människor ser ner på andra vuxna människor för att de har sex och det är därför normalt inte förtal att berätta eller med bild eller film beskriva hur de har sex (även om det naturligtvis är integritetskränkande). Det talar för att det är tillåtet att sprida filmer med någon som har sex. Det tycker nog många är fel. Visst måste det vara otillåtet att sprida smygtagna sexbilder och filmer? HD:s lösning var att tolka det som att den som ser filmen kanske tror att den som är med på filmen – kvinnan i detta fall – ville vara med i en sexfilm. Att vara med i en sexfilm är en sak som normalt andra ser ned på – att peka ut någon som s.a.s. amatörporrskådis är förtal.

Det här rättsfallet är omdiskuterat. Om det t.ex. hade framgått tydligt av filmen att den tagits i smyg, utan kvinnans vetskap, hade det inte med den tidens regler gått att döma för något brott. Även idag är det så att om någon sprider en film av det här slaget så är det inte förtal om det är tydligt att filmen gjorts utan den medverkandes samtycke. Däremot kan man med dagens regler bli dömd för brottet kränkande fotografering.

Till skillnad från förtal tar regeln om kränkande fotografering inte sikte på spridningen av bilden eller filmen. Istället tar regeln sikte på själva bildupptagningen. Kort sagt begås kränkande fotografering av den som olovligen (vilket i de fall vi här pratar om betyder utan samtycke) och i hemlighet fotograferar eller filmar en person på vissa särskilda privata platser. De privata platser som omfattas av förbudet är ”inomhus i en bostad”, toaletter, omklädningsrum och ”annat liknande utrymme”. Den som döms för kränkande fotografering kan få böter eller fängelse i upp till två år.

Att upptagningen sker i hemlighet betyder bl.a. att den som blir utsatt ska vara omedveten om att så sker. Detta innebär att brottet t.ex. kan begås genom att filma någon med dold kamera, men det kan alltså också begås genom att helt öppet filma någon som sover.

Exempel: TrainerOG (som syftar på ett känt Dota 2 lag) kontakter DonkeyKingHero via sociala medier och hävdar att han har kontakter i gamingbranschen. TrainerOG säger att DonkeyKingHero kan få ett jobb som bloggare (vilket inte är sant) och får genom detta DonkeyKingHero att i sin bostad posera delvis naken för honom framför en webbkamera, och utan att

berätta det så spelar TrainerOG in framträdandet. Senare visar TrainerOG inspelningen för Donkeykonghero och hotar sprida bilderna för att få henne att skicka fler bilder och filmer till honom.

Omständigheterna bygger på de som HD fick ta ställning till i ett fall från 2018 (NJA 2018 s. 844). I avgöranden uttalar HD att inspelningen hade startats utan att han uppmärksammat henne – som vi ovan kallat för DonkeyKinghero – om att han spelade in henne, och att det därmed skett i hemlighet. Utöver kränkande fotografering dömdes den tilltalade för bl.a. flera fall av olaga tvång och sexuella övergrepp,

I likhet med vad som gäller vid förtal ska man inte dömas för kränkande fotografering om gärningen med hänsyn till syftet och övriga omständigheter anses försvarlig. Som exempel på fall när det anses vara försvarligt som angavs vid regeln utarbetande var ”nyhetsförmedling eller i något annat sammanhang av samhälleligt intresse vara av stor betydelse.” När vi som i detta avsnitt talar om kränkande fotografering i sexuella situationer kan det också vara värt att påpeka att för det fall att någon t.ex. fotar någon på ett sätt som kränker en persons sexuella integritet (t.ex. genom smygfilmning som upptäcks av den som filmas), så kan detta även utgöra brottet sexuellt ofredande (vilket kommer behandlas nedan).

5.2.5 Tveksamma fall — nakenbilder

Åter till förtalsregeln. Det kan ofta vara förbjudet, som vi såg ovan, att sprida bilder eller filmer på någon som befinner sig i sexuella situationer. Hur är det då med spridning av nakenbilder? Det är ett gränsfall och där vet man inte riktigt vad som är förtal eller inte.

Vissa domstolar har sagt att det inte är förtal att sprida bilder på någon som är naken. I andra fall har domstolar kommit fram till motsatsen. I den mån bilderna sprids i ett sammanhang som totalt framstår som kränkande kan det betraktas som förtal men helt säkert är det inte.

Sedan en tid tillbaka kan vissa av de situationer som nu har tagits upp som svåra fall inom ramen för förtalslagstiftningen hanteras inom ramen för den nya regeln om olaga integritetsintrång (se nedan).

5.2.6 Förtal och barnpornografi

Mycket av debatten om var gränsen för vad man får göra på internet har handlat om sexuella kränkningar i vid bemärkelse: sexfilmer, nakenbilder och liknande. Det är viktigt att påpeka att det som nyss diskuterats, spridande av

bilder eller filmer med sexuellt innehåll, tar sikte på situationer där den som är offer är vuxen.

Om sexbilder eller sexfilmer föreställer vad som i lagens mening är ett barn, t.ex. en 13-åring som har sex med en annan 13-åring, så ser lagen mycket strängare på det – även om den som är med på bilden eller filmen gett samtycke till att den sprids. Sådana bilder och filmer anses som barnpornografi och betraktas som ett allvarligt brott.

5.2.7 Spridning

Den som ansvarar för förtal är den som ser till att de kränkande påståendena eller bilderna sprids. Det är inte sällan samma person som både har gett upphov till de kränkande påståendena och som spridit dem.

Exempel: Efter att ha blivit avvisad möjligheten att ta en selfie med sin favorit CS-spelare genom tiderna publicerar heatonfanboy13 ett blogginlägg där han hittar på att nyss nämnda spelare tagit betalt för att "throwa games" (alltså blivit betald för att medvetet se till att hans lag förlorat i esportturneringar).

I exemplet är det samma person som är upphovsman som sprider kränkningen. heatonfanboy13 har ansvaret för att ha förtalat esportspelaren. Svårare kan det bli när det är två olika personer som handlat.

Exempel: Låt oss utgå från heatonfanboy13 i föregående exempel, men att han istället efter att han skrivit blogginlägget ångrar sig och väljer att inte publicera detta. När heatonfanboy13, som skrivit artikeln på sin arbetsplats, vid ett tillfälle lämnar datorn råkar conspiracytheorist911 (som arbetar på samma ställe) se utkastet på datorn, blir intresserad och mejlar snabbt detta till sig själv. När conspiracytheorist911 kommer åt sin dator publicerar han själv anonymt uppgifterna i form av en mycket dramatisk skildring på Youtube.

I exemplet ovan är det conspiracytheorist911 som gör sig skyldig till förtal, men inte heatonfanboy13 själv eftersom han inte spridit den kränkande uppgiften. Här kan finnas anledning att vara extra tydlig och påminna om att det alltså är själva spridandet som är brottsligt. Spridning kan ske i flera steg genom vidare spridning.

Exempel: PogChomp, som ser klippet som conspiracytheorist911 lagt upp på Youtube, blir intresserad och förvånad och skriver genast en artikel om detta som han sedan får publicerad på en hemsida om esport.

Även i det här fallet handlar det om spridning. Vi har alltså ytterligare ett fall av förtal: PogChomp har förtalat esportspelaren.¹⁶

5.2.8 Sanna uppgifter

I vissa länder kan den som sagt något nedvärderande om en annan person försvara sig med att det som sagts var sant. Om A anklagat B för att ha våldtagit C så kan det vara förtal, men inte om A kan visa att det var sant att B våldtagit C. Så fungerar det inte i Sverige. Här kan det vara förbjudet att sprida även sanningar.

Exempel: GoodGuyGreg har, tillsammans med sitt LoL-lag - Snälla Genier, bestämt sig för att gå pro (alltså satsa på att bli en professionell League of Legends spelare). Mellan de långa träningssessionerna sitter GoodGuyGreg och letar efter sponsring, managers, coacher och andra som kan hjälpa dem att nå sitt mål: League of Legends World Championship 2021. Han kommer bl.a. i kontakt med Carlos Trollface, som lovordar sig själv och sina tjänster som potentiell manager för laget. GoodGuyGreg vill gärna tro på Carlos, men GrumpyCat (som är en av de andra spelarna i Snälla Genier), tycker däremot att han "får dåliga vibbar av Carlos". GrumpyCat söker därför på Carl Trollface i en databas med offentliga handlingar (däribland brottmålsdomar) och får en träff på en dom. Av domen framgår att Carlos för tio år sedan blivit dömd för skattebrott. GrumpyCat, blir alldeles till sig och delar domen i en grupp för LoL-gamers på Facebook (med texten "Purr-fect manager. Just kitten").

I exemplet ovan kan det vara fråga om förtal. Att det som spridits är sant räcker inte för att det inte ska anses som förtal och det finns flera fällande domar för just spridande av korrekt återgivna domar (med vilket här avses att domarna inte manipulerats) på Facebook.

5.2.9 Uppenbart falska uppgifter

Förtal är oftast mer skadligt om den som hör eller läser det som påstås tror på det. Det är mer skadligt att bli utpekad som t.ex. pedofil i ett sammanhang där det kan tas på allvar, än om det görs i en skämtteckning där det t.ex. står att alla som håller på ett visst esportlag, "t.ex. Kim och Kaj", är pedofiler. Men även uppenbart falska saker kan utgöra förtal.

Detta visas tydligt av det kanske mest kända förtalsfallet från svenska HD över huvud taget. 1994 (NJA 1994 s. 637) fick HD ta ställning till ett fall där ett

¹⁶ Nästa fråga blir om hemsidan har utgivningsbevis och därmed har grundlagsskydd med ansvarig utgivare (se ovan under 4.3)

antal kända personer – några ministrar och några kända artister – monterats in i bilder med pornografiskt innehåll. På bilderna utfördes den typ av aktiviteter man kan förvänta sig ska förekomma i pornografiska tidningar (samt vissa mer ovanliga aktiviteter). Publiceringen skedde i en porrtidning som hette Svenska Hustler. Bilderna var förenade med bildtext, även den av pornografiskt slag, men också ordet ”satir”. Det var helt klart att bilderna var montage. Det ansågs ändå som förtal.

HD skrev så här:

”Det aktuella reportaget, som har rubriken ”En smygtitt i kändisarnas hemliga fotoalbum”, innehåller fotomontage där målsägandena förekommer i sexuella situationer genom att deras ansikten fogats samman med andra personers kroppar. Det kan i och för sig lätt konstateras att bilderna inte är autentiska. Bilderna med tillhörande textvinjetter kan emellertid förmedla intrycket att målsägandena är sådana ”kändisar” som enligt den inledande texten är sexuellt lössläppta och perversa. Särskilt i förening med reportaget i övrigt måste bilderna anses ägnade att utsätta målsägandena för andras missaktning.”

Att skriva att något är satir eller att det finns ett ironiskt syfte innebär alltså inte att man automatiskt slipper ansvar för förtal. Det kan ändå vara ärekränkande för den som utpekats.

5.2.10 Försvarligt

Även om man pekar ut någon som brottslig eller på andra sätt som sämre slipper man ansvar om det var *försvarligt* att uttrycka sig på det sätt som skedde. Det är många gånger självklart. Det kan t.ex. vara så att en domstol återger vad som sagts i ett fall av förtal i domen, som sedan sprids. Det är inte otillåtet.

Närmare bestämt slipper man undan ansvar, trots att man spridit något som är förtal, om man varit skyldig att uttala sig eller om det annars varit försvarligt att uttala sig i saken. Det krävs i dessa fall dock att uppgiften antingen varit sann, eller att den som spridit den haft ”skälig grund” för att tro att den var sann.

Exempel: Vi utgår från exemplet med GoodGuyGreg och hans LoL-lag, Carlos Trollface (den föreslagna managern) och GrumpyCat (som publicerar brottmålsdomen om Carlos Trollface). Säg att GrumpyCat inte bara får träff på en brottmålsdom utan också hittar massor av forum där Carl Trollface diskuteras. Där finns bland annat uppgifter om att han ägnat sig åt brottsliga och andra rent omoraliska aktiviteter inom esport. Bland annat har flera spelare som

spelat i lag där Carl varit inblandad uttalat sig om att Carl försökt pusha dem alldeles för hårt. Flera spelare har därvid vittnat under ed om att han har försökt tvinga på spelare uppiggande droger så de ska kunna spela längre sessioner. I övrigt har det också framkommit att Carl genom mutor försökt påverka utgången i olika matcher. I ett fall har det också klarlagts att Carl hade låtit utföra s.k. DDOS-attacker på sitt lags motståndare (som alltså stört motståndarens internetuppkopplingar så mycket att de inte kunnat komma online och spela). GrumpyCat skriver ett inlägg där han varnar om Carl Trollface och länkar till sina fynd i en sluten grupp på Facebook ”LoL-gamers trying to make it” (med det uttalade syftet att vara en plattform för spelare som försöker bli esportproffs att hjälpa varandra med olika tips).

Om vi utgår från att en domstol finner att uppgifterna om Carl är sanna – eller i vart fall att GrumpyCat hade skälig grund för att tro att uppgifterna var sanna – så kan detta vara ett fall där en domstol skulle kunna anse att trots att det rör sig om förtalande uppgifter så var det försvarligt att uttala sig i frågan.

I ett fall från 2003 (NJA 2003 s. 567) hade tidningen Expressen på sin löpsedel skrivit att en partiledare var med i en erotisk film tillsammans med sin exman. HD ansåg att publiceringen var försvarlig, i och med att det var fråga om en ledande politiker. Men Expressen ansågs ändå ha förtalat partiledaren, eftersom det var falskt och det inte fanns skälig grund att tro att det var sant.

Samma resonemang om försvarlighet kan överföras på digitala medier, men det krävs ofta någon form av granskande syfte, t.ex. en blogg som bevakar spelvärlden. Att i en livestream slänga ut sig att en spelare ”raggar småtjejer på Snap” utan närmare kommentarer är sällan försvarligt även om det skulle vara så att spelaren ifråga anklagats för att närma sig unga kvinnor i sociala medier.

5.2.11 Särskilt om förtal av döda personer

Det finns en särskild regel om förtal av döda personer, förtal av avliden. Förtal av avliden kan ge upphov till ansvar ”om gärningen är sårande för de efterlevande eller den eljest, med beaktande av den tid som förflutit sedan den avlidne var i livet samt omständigheterna i övrigt, kan anses kränka den frid, som bör tillkomma den avlidne”.

Som framgår är regeln skriven på ett annorlunda sätt jämfört med den ”vanliga” förtalsregeln och den har andra syften. Den tar å ena sidan sikte på de efterlevandes känslor – det krävs att spridande av uppgifterna var sårande för de efterlevande. Den tar å andra sidan även sikte på den avlidna personens ”frid”. Regeln framhåller vidare att bedömningen särskilt ska beakta den tid

som förflutit sedan dödsfallet men även att bedömningen ska vara öppen för ”omständigheterna i övrigt”.

Regeln får sällan tillämpning. I ett avgörande från 1966 (NJA 1966 s. 565) användes regeln i ett tryckfrihetsmål för att fälla den ansvariga utgivaren för tidningen Sydsvenska dagbladet (idag Sydsvenskan). Tidningen hade publicerat uppgifter om den f.d. generalsekreteraren för FN, Dag Hammarskiöld, som var hämtade från utländska tidningar. Enligt dessa uppgifter hade den flygolycka som Hammarskiöld dog i orsakats av Hammarskiöld själv – olyckan beskrevs som ett självmord. HD:s majoritet – domstolen var djupt oenig – konstaterade att Hammarskiöld genom dessa uppgifter pekades ut som brottslig eftersom flera andra personer dödades i samma flygolycka. Parterna i HD var överens om att uppgifterna var falska. Eftersom det inte heller fanns skälig anledning att tro att de var sanna dömdes den ansvariga utgivaren, trots att den svenska tidningen enbart hade återgett vad som rapporterats i utländsk press.

5.2.12 Förtal - sammanfattning

1. Om någon anklagas för att vara en brottsling, t.ex. för att vara en tjuv, eller för att ha misshandlat någon, kan hon ha blivit utsatt för förtal.
2. Det samma gäller om någon spridit bilder eller filmer på någon annan i sexuella situationer eller vissa andra situationer där spridningen medför att de som ser bilden eller filmen tycker sämre om den som bilden eller filmen föreställer.
3. Det kan vara förtal att sprida sanna saker – t.ex. att någon för länge sedan dömts för ett brott – men också uppenbart falska saker – t.ex. fotomontage eller hopklippta filmer.

5.3 Förolämpning

5.3.1 Inledning

Ibland kan det som nyss framgått vara förtal att skriva någonting nedvärderande om en annan person. I så fall så måste någon annan än den utpekade ha hört eller läst det man sagt. Om man i stället har lämnat den kränkande kommentaren direkt till den som man uttalar sig illa om, utan att någon annan hört eller sett det, så kan det inte vara förtal. Men det kan i stället vara fråga om det som lagen kallar för förolämpning. Med förolämpning menas i dessa fall att man kränker en persons självkänsla eller värdighet genom ”beskyllning, nedsättande uttalande eller förödmjukande beteende”.

Det straff som döms ut vid förolämpning är i vanliga fall böter. I grova fall kan fängelse i upp till sex månader dömas ut, men det har aldrig skett. Om den för-

örolämpningen innebär en allvarlig kränkning av den förolämpades personliga integritet så kan gärningsmannen också bli skyldig att betala skadestånd.

5.3.2 Typfall

Förolämpning är alltså när en person betar sig på ett visst sätt för att håna, kränka eller förlöjliga någon annan så att den personens självkänsla såras. Förolämpning kan till exempel vara att en person kallar någon för ett skällsord eller ett öknamn som avser att göra personen ledsen.

Exempel: Efter att ha noterat att en kvinnlig esportjournalist publicerat en artikel om esport och jämställdhet skriver Inte_alla_män_faktiskt73@patriarkatet.se ett mail där han skriver ”*Din äckliga hora, ingen tycker om dig! Lägga ner med låtsasjournalistiken!*”

I exemplet har Inte_alla_män_faktiskt73 kränkt journalisten bland annat genom att kalla henne för hora. Man kan anta att journalisten blir ledsen och sårad av att bli kallad så. För att Inte_alla_män_faktiskt73 ska kunna dömas för förolämpning krävs uppsåt från hans sida. Det betyder att Inte_alla_män_faktiskt83 åtminstone måste förstå att uttalandet kan sära journalistens självkänsla och att han inte bryr sig om att det gör det.

Förolämpning behöver inte handla om att man *säger* eller *skriver* något kränkande till någon annan. Det kan också vara förolämpning att till exempel skicka en hånfull bild eller göra kränkande gester mot någon.

Exempel: MeToD har fått problem med en spelare i samma wow-party, RodTjur, som börjat bete sig illa mot honom. Vid ett tillfälle skickar RodTjur en bild där han i Photoshop klippt ihop MeToDs ansikte med Hitlers kropp.

Den manipulerade bilden som RodTjur skickat till MeToD kan nog jämföras med ett påstående om att MeToD sympatiserar med nazistiska åsikter. Detta kan utgöra en förolämpning. Domstol har tidigare dömt för förolämpning när en person skrikit ”Jävla nazister!” till två poliser.

För att ett uttalande ska utgöra förolämpning krävs också att uttalandet är riktat till den berörda personen själv. Är uttalandet inte riktat till den som kränks kan det inte vara fråga om förolämpning i lagens mening.

Exempel: Felicia byter ut sitt profilmamn på Steam (ett program för bl.a. distribution av datorspel, som tillåter chat mellan användare som finns på deras kontakt-listor) till ”Klara är en blatte”. Klara är inte en av Felicias kontakter på Steam.

Felicias beteende är osympatiskt, men hon kan inte hållas ansvarig för att ha förolämpat Klara. Det beror på att Felicia inte har riktat det kränkande uttalandet till Klara.

Om den som blir utsatt på förhand har samtyckt till förolämpningen så har inte något brott begåtts.

5.3.3 Förolämpningar som anspelar på ras, trosbekännelse, sexuell läggning m.m.

Lagen ser extra allvarligt på brott, t.ex. förolämpningar, som är rasistiska eller som innebär att någon hånas för sin religion eller sexuella läggning. Det finns en särskild bestämmelse som säger att en åklagare i vissa sådana fall kan väcka åtal, vilket inte gäller annars.

Exempel: Wordfeudmaster4ever skriver "Jävla svartskalle! Du vinner bara för att du använder Wordfeudsuperduperfusk.se" till JustMindingMyOwnBusiness efter att ha förlorat en Wordfeudmatch.

I exemplet har Wordfeudmaster4ever kränkt JustMindingMyOwnBusiness genom att rikta ett skällsord mot honom. Skällsordet är rasistiskt vilket gör att domstolen kommer att se särskilt allvarligt på det. Det här är ett typiskt exempel på ett brottsligt uttalande och Wordfeudmaster4ever kan hållas ansvarig för att ha förolämpat JustMindingMyOwnBusiness.

Exempel: Zahar skickar ett meddelande till Olivia där hon skriver "Din lesbiska äckelfitta. Flator som du är totalt onödiga här i världen, du är inte värd ett skit."

Zahar hånar här Olivias sexuella läggning. Sådana uttalanden ser man också särskilt allvarligt på. Zahar kan dömas för förolämpning.

Exempel: Zamirs föräldrar kommer ursprungligen från Eritrea. Calle ritar en bild i Paint på en apa i en bur som äter en banan. Han lägger upp bilden på Zamirs Facebooksida och taggar Zamir som apan. Till bilden skriver han "Hej Zamir! Här kommer ett porträtt av dig".

Precis som i det första exemplet med Wordfeudmaster4ever och JustMindingMyOwnBusiness så handlar det här om en otillåten förolämpning av rasistisk karaktär som Calle kan få ansvara för.

5.3.4 Svåra fall

Det är svårt att säga exakt var den undre gränsen för vad som är en brottslig förolämpning går. Det finns inte så många exempel från domstolarna. För att avgöra om ett uttalande är brottsligt får domstolen i gränsfall ta hänsyn bland annat till vem förolämpningen riktar sig till, i vilket sammanhang uttalandet har lämnats och vilket som har varit syftet med uttalandet.

Exempel: Zai, professionell Dota 2 spelare i Team Secret, skriver in-game "Hallå där din sladdriga sjösnigel!" till Loda, professionell Dota 2 spelare i Alliance, när han ser att de hamnat i olika lag i ett public game.

Här är det osannolikt att en domstol skulle se Zais kommentar som en brottslig förolämpning. Frågan blir om uttalandet verkligen är ägnat att såra Loda, eller om uttalandet till sin karaktär är för oseriöst.

Exempel: Streamern serBrienne som sitter och spelar Hearthstone får efter en förlorad match ett meddelande på discord från RamseyRövhatt "Hur i helvete kunde du förlora det gamet? Detta bevisar igen att kvinnor inte kan bli pro-gamers!! Lägg ner och gå tillbaka till köket! PS. Det minsta du kan göra är att visa lite mer urringning 😊😊😊"

Meddelandet är uppenbart nedsättande för serBrienne och det är meningen att såra henne. Det bör vara fråga om förolämpning i lagens mening. Men utgången i liknande mål om förolämpning har varierat i domstolarna. Under vissa förutsättningar har domstolar ansett att liknande meddelanden utgör ofredande, och ibland sexuellt ofredande (vilka vi återkommer till nedan).

5.3.5 Grovt brott

I vanliga fall döms böter ut som straff för förolämpning. Men vid grov förolämpning kan fängelse i upp till sex månader dömas ut. För att en förolämpning ska vara grov krävs att det är fråga om mycket allvarliga förolämpningar som sker under försvärande omständigheter. Så kan exempelvis vara fallet med förolämpningar som sker som ett led i mobbning eller annat nedbrytande beteende.

5.3.6 Förolämpning - sammanfattning

1. Om någon kränker en persons självkänsla eller värdighet genom beskyllning, nedsättande uttalande eller förödmjukande beteende kan hon dömas för förolämpning.
2. Detsamma gäller om någon skickat en hånfull bild skickad till en annan.
3. Om någon har förolämpat en annan person som ett led i ett nedbrytande

beteende såsom mobbning kan den personen ha gjort sig skyldig till grov förolämpning.

5.4 Olaga integritetsintrång

5.4.1 Inledning

Det var under lång tid välkänt att svensk lagstiftning hade ett svagt skydd för spridandet av integritetskänsliga bilder och filmer. Som framgått ovan kan vissa sådana filmer, med sexuellt innehåll, utgöra brott under förtalsregeln, men enbart om filmen gav intryck av att den utpekade ville vara med på filmen och att den skulle spridas. I andra fall, t.ex. om filmen inte gav ett sådant intryck, kan förtalsregeln inte användas. Det har i flera sammanhang ställts ifråga om detta innebar att svensk rätt inte nådde upp till de åtaganden vi gjort under f.f.a. Europakonventionen.

Insikten om att skyddet för privatlivet och integriteten var för svagt föranledde ett reformarbete som dels medförde ett antal förändringar i sedan tidigare existerande lagregler (som olaga hot och ofredande), dels en ny regel, som fick namnet olaga integritetsintrång.

5.4.2 Regeln

Olaga integritetsintrång tar sikte på situationen där någon gör intrång i någon annans privatliv genom att sprida (som det står i regeln):

1. bild på eller annan uppgift om någons sexualliv,
2. bild på eller annan uppgift om någons hälsotillstånd,
3. bild på eller annan uppgift om att någon utsatts för ett brott som innefattar ett angrepp mot person, frihet eller frid,
4. bild på någon som befinner sig i en mycket utsatt situation, eller
5. bild på någons helt eller delvis nakna kropp

För att ansvar ska inträda under regeln krävs det dessutom att spridningen varit ägnad att medföra allvarlig skada för den som uppgiften (t.ex. bilden) rör. Det finns även en undantagsregel som kan göra att ansvar inte inträder även om förutsättningarna som nu nämnts är uppfyllda, nämligen om gärningen med hänsyn till syftet och övriga omständigheter var försvarlig.

Den som döms för olaga integritetsintrång straffas med böter eller fängelse högst två år. För grovt brott är straffet fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Olaga integritetsintrång finns inte upptagen i brottskatalogen i TF och YGL (och är därmed alltså inte ett yttrandefrihetsbrott). Om någon sprider en uppgift av det slaget som tas upp ovan, genom t.ex. en publicering i en tidning eller på en webbplats som omfattas av YGL, så riskerar hon inte ansvar enligt denna regel.

5.4.3 Typfall

Det finns ännu inte så många avgöranden från domstolarna som behandlar regeln men av dess förarbeten finns det några situationer som regeln tydligen tar sikte på.

Exempel: Mario och Peach, som båda är cosplayers (och klär ut sig till olika karaktärer i spel), möttes under en cosplaytävling på Dreamhack och har sedan dess träffats regelbundet. Mario och Peach filmar ofta när de har sex och båda tycker det är kul. Vid ett senare tillfälle sprider dock Mario en av filmerna till tre vänner utan Peachs samtycke.

Det här är en sådan situation som den första punkten i regeln tar sikte på (bild på eller annan uppgift om någons sexualliv). Även om det bara är tre personer som har sett filmen – om vi antar att den inte sprids vidare – så får spridningen antas vara ägnad att medföra allvarlig skada för Peach.

Det kan redan nu finnas anledning att påpeka att precis som vid förtal begås olaga integritetsintrång genom spridandet av något – i detta fall vissa bilder eller andra uppgifter. Att begå olaga integritetsintrång genom vidare spridning är alltså möjligt.

Exempel: Marios vänner från föregående exempel, som tycker "Mario är skit-skön som delar med sig", delar – trots att de lovat Mario att inte skicka vidare filmen – denna till några av sina vänner.

I detta fall kan Marios vänner bli fällda för att ha begått olaga integritetsintrång gentemot både Mario och Peach då ingen av dem lämnat samtycke till delningen.

Även s.k. hämndporr omfattas av den första punkten i regeln. I sådana fall kan det dessutom vara fråga om ett grovt brott.

Exempel: Bowser och Bowsette har sex med varandra. Bowser filmar det, utan Bowsettes samtycke. Vid ett senare tillfälle sprider Bowser filmen genom att lägga upp den på sajterna Xhamster och Youporn, där klippet spelas över en

miljon gånger innan Bowsette lyckas förmå administratörerna att ta bort det. I det här fallet har sannolikt Bowser gjort sig skyldig till grovt olaga integritetsintrång. Dessutom har han även gjort sig skyldig till brottet kränkande fotografering.

Exempel: Efter en spektakulär comeback (från 2-13 till 16-14) i den avgörande finalmatchen i CS:GO-turneringen Mordor Major 2020, möts vinnarna – The fellowship – av publikens jubel. Gandalf, som har känt en enorm press ända sedan turneringen startade, har därför ätit och sovit dåligt (den energi han fått i sig har bestått nästan uteslutande av energidryck). Efter intervjuer och fotograferingar när laget ska ut och fira börjar Gandalf kaskadkräkas på gatan och faller till och med ihop en stund till följd av smärtorna. Två personer filmar alltihop på sina mobiltelefoner och lägger upp klippet på Youtube med rubriken "Gandalf down! Fly, you fools!".

Det här är en sådan situation som den andra punkten i regeln (bild på eller annan uppgift om någons hälsotillstånd) tar sikte på. Personerna som sprider filmen kan hållas ansvariga för olaga integritetsintrång.

Exempel: En person, Peck, brottas med en svår depression med återkommande panikångestattacker. I ett akut kristillstånd beslutar han sig för att ta sitt liv. Han rycker tag i en kniv i en butik och börjar skära sig i halsen. Butikens personal upptäcker självmordsförsöket på en tv-skärm på kontoret som är kopplad till butikens övervakningskameror. Personalen övermannar Peck och lyckas förhindra blödningen. Han förs till sjukhus och får behandling mot sin psykiska sjukdom. Personalen sprider senare filmen i sociala medier eftersom de är stolta över att ha räddat livet på Peck.

Det här är en sådan situation som tas upp i regelns fjärde punkt (bild på någon som befinner sig i en mycket utsatt situation). Exemplet anspelar på ett känt fall ifrån Europadomstolen, där den klagande (och vinnande) parten hette just Peck.

Det finns även andra situationer när regeln skulle kunna vara tillämplig.

Exempel: Killgänget grabbarna-grus är på LAN-party och ska spela så mycket spel de bara kan under tre dagar. Under tredje dagen somnar Pitlord, som varit uppe nästan två dygn i rad, vid sitt skrivbord. Övriga killarna i grabbarna-grus-gänget som märker att Pitlord är helt utslagen drar ner hans byxor och tar en bild på när han somnat med ansiktet i tangentbordet med byxorna och kalsonger nerdragna vid hälarna (så att hans könsorgan syns). De lägger

sedan upp bilden på Instagram med texten "Pit(t)lord in his prime".

Det här skulle kunna vara en situation som flera av regelns punkter omfattar. Det skulle kunna vara ett brott enligt tredje punkten (bild på någon som utsatts för ett brott som innefattar ett angrepp mot person, frihet eller frid, t.ex. brottet ofredande som vi kommer behandla nedan). Det kan också anses vara ett brott enligt regelns fjärde eller femte punkt (bild på någon som befinner sig i en mycket utsatt situation alternativt bild på någons helt eller delvis nakna kropp).

5.4.4 Svåra fall

Regeln innehåller ett undantag för situationer där spridandet av informationen var försvarligt. Denna kan ge upphov till svårigheter.

Exempel: Sveriges statsminister är på besök i Japan när hon blir akut mag-sjuk under en sushimiddag med värdlandets ledning. Hon kräks över bordet och spyar träffar nästan Japans premiärminister. En svensk journalist från en kvällstidning var med vid middagen och råkar av en slump filma händelsen. Hon lägger ut filmen på sin Facebook-sida med rubriken "Statsministerns matförgiftning ställer svåra frågor om svenskt säkerhetsarbete".

Denna händelse rymmer av regelns andra punkt (bild på eller annan uppgift om någons hälsotillstånd) och uppgiften – filmen – är ägnad att innebära en allvarlig skada för statsministern¹⁷ Troligen skulle dock detta anses vara ett sådant spridande som fångas in av undantagsregeln. Syftet med spridandet av den i och för sig känsliga filmen var att redogöra för en händelse som rör Sveriges ledning och säkerhetsrutinerna kring denna.

5.4.5 Förhållandet till andra regler

Som framgått kan t.ex. spridande av sexfilmer medföra ett straffansvar för förtal. En fråga som uppkommit i samband med framtagande av regeln om olaga integritetsintrång är om den som sprider en smygtagen sexfilm ska kunna dömas för både förtal och olaga integritetsintrång. Enligt förarbetena ska det kunna ske, men inte om den åtalade döms för grovt olaga integritetsintrång (som då anses omfatta även ärekränkningen.) På samma sätt ansågs det att den som döms för barnpornografibrott eller hets mot folkgrupp också kan dömas

¹⁷ Hade journalisten publicerat filmen på sin tidnings webbplats hade saken varit enkel. Eftersom olaga integritetsintrång inte är ett brott enligt yttrandefrihetslagstiftningen hade det inte funnits någon möjlighet att döma den ansvariga utgivaren till ansvar. Även om spridandet av filmen kan anses utgöra något annat brott, det går i vart fall att diskutera om det skulle kunna vara förtal, så går journalisten fri från ansvar eftersom yttrandefrihetslagstiftningen innebär att enbart den ansvarige utgivaren kan vara föremål för straffansvar. Nu publicerade journalisten filmen på sin Facebook-sida och därmed skyddas hon inte från ansvar.

för olaga integritetsintrång om den uppgift som spridits även uppfyller rekvisiten i den senare regeln.

5.4.6 Olaga integritetsintrång – sammanfattning

1. Brottet olaga integritetsintrång är nytt och har som syfte att täppa till luckor i skyddet för den personliga integriteten i svensk lag.
2. Regeln gör det förbjudet att sprida bilder, filmer och i vissa fall andra uppgifter på personer i särskilt integritetskänsliga situationer.
3. Försvarligt spridande av integritetskänsliga uppgifter är tillåtna även om förutsättningarna i regeln i övrigt är uppfyllda.

5.5 Olaga hot

5.5.1 Inledning

Olaga hot är vad man kallar för ett *fridsbrott*. Ett hot måste uppfylla vissa krav för att det ska vara ett *olaga* hot. För det första krävs att man hotar med ett annat brott. För det andra krävs att hotet är av sådan karaktär att det *normalt* är tillräckligt för att framkalla fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom.

Den som hotas behöver alltså inte bli rädd just i det aktuella fallet. Det kan till exempel vara så att personen inte förstår hotet fullt ut. Det är tillräckligt att den som hotas i *normala fall* borde bli rädd.

Man skulle kunna tro att det spelar roll om den som uttalar hotet har tänkt att hon ska genomföra det eller inte. Så är det inte. Även om den som hotar vet att hotet aldrig kommer att genomföras kan hon hållas ansvarig ifall den utsatte uppfattat situationen som *allvarligt menad*. Domstolen gör alltså bedömningen från den utsattes perspektiv.

En nyhet i regeln om olaga hot (från 1/1, 2018) är att den omfattar även hot om vissa integritetskränkningar. Att t.ex. hota med att sprida nakenbilder eller filmer på någon i en sexuell situation kan numer föranleda ansvar för olaga hot.

Straffet för olaga hot är böter eller fängelse i högst ett år. Om det olaga hotet är särskilt allvarligt, så att brottet är att anse som grovt, kan fängelse dömas ut i upp till fyra år. Olaga hot kan anses utgöra en allvarlig kränkning av den hotades personliga integritet vilket innebär att den som gjort sig skyldig till brottet också kan bli skyldig att betala skadestånd till den som blivit utsatt.

5.5.2 Typfall

Typfallet av olaga hot är att en person (A) säger åt någon annan (B) att A kommer att skada B.

Exempel: Nina, som är ilsken över att Jasna på en nyhetssida om esport har sågat Ninas favoritlag i Overwatch, skriver i ett privat meddelande till Jasna på Facebook: "Nästa gång jag ser dig på BlizzCon kommer jag att krossa ditt fula lilla ansikte totalt, jag lovar!"

I exemplet hotar Nina att misshandla Jasna. Misshandel är ett brott och om Jasna har uppfattat Ninas hot som allvarligt menat kan Nina hållas ansvarig för olaga hot. Det spelar det ingen roll om Nina verkligen tänkt göra Jasna illa eller inte, eftersom domstolen utgår från hur Jasna har upplevt situationen.

Det kan också vara brottsligt att göra hotfulla gester, eller att skicka en hotfull bild till någon.

Exempel: Vi utgår från Nina i föregående exempel, men att hon istället skickar en (redigerad) bild som föreställer en begravning, där hon har klistrat in Jasnas bild på kistan. Ovanför kistan har Nina lagt in texten "Snart så... Det ser jag till".

Bilden, som föreställer Jasnas egen begravning, kan jämföras med ett uttryckligt hot om att Jasna ska dö. Nina kan även i detta fall hållas ansvarig för brott om Jasna upplever hotet som allvarligt menat.

Den handling som hotet avser ska alltså vara brottslig för att det ska handla om olaga hot. Men det behövs inte att brottet tar sikte på den person som hotas. Att hota med att skada någon närstående – till exempel en förälder, ett syskon eller ett barn – till den som utsätts för hotet kan också vara brottsligt.

Exempel: Carl, som har ett omfattande spel- och bettingproblem har hamnat i svår ekonomisk knipa. Carl har bland annat lånat pengar av Bosse som han inte betalat tillbaka ännu. Bosse spelar in en film med sin mobilkamera som han skickar till Carl. På filmen säger Bosse: "Vet du hur död din nyfödda lillebror kommer att vara när jag har kört över honom? Du får snart veta!"

Mordet som Bosse hotar med avser inte Carl, utan hans lillebror. Bosses uttalande framstår ändå som ett hot gentemot Carl och Bosse kan därför dömas för olaga hot.

Hotet måste inte heller innebära att det är en människa som riskerar att råka illa ut. Det kan också handla om att någon hotar att skada egendom som ägs av den hotade eller av någon annan. Det kan till exempel handla om djur eller om andra saker.

Exempel: Trollet Mutter skriver i ett privat meddelande till den Warcraft 3 streamern Grubby (som ofta visar sin golden retriever, Logan, i sändningar): "Hatar dig. Du ska få ett jobbigt liv. Din hund ska jag fräta ihjäl med syra. Jag kommer också att bränna ner ditt hus när du är bortrest. Jag vet var du bor".

Hotet är tillräckligt för att få Grubby att känna allvarlig fruktan för hans djurs säkerhet och för att hans hus ska förstöras. Det är straffbart som olaga hot och Mutter kan hållas ansvarig.

Hot som inte avser brott utgör inte olaga hot.

Exempel: Carmen (som vill gå på LAN-party i helgen) pratar med Lucas (som vill ut och göra stan osäker) på Skype och säger: "Om du inte följer med mig i morgon berättar jag för din flickvän att du hånglade med Carro i helgen".

Det är inte brottsligt att berätta för någon att hennes pojkvän har hånglat med en annan person. Carmens uttalande utgör alltså inte något olaga hot.

5.5.3 Förtäckta hot

Hotet behöver inte sägas rakt ut. Även så kallade "förtäckta hot" kan vara straffbara.

Exempel: D00MbrIng3r, som är en känd bråkstake, chattar med DaRk_StRiKeR. D00MbrIng3r är jättearg på DaRk_StRiKeR eftersom DaRk_StRiKeR sagt till medlemmarna i D00MbrIng3rs CS:GO-klan att den enda anledningen till att hon har så hög MMR (match making rating) är för att han köpt sitt konto. D00MbrIng3r skriver: "Jag har kompisar som kommer ta hand om dig ska du se". DaRk_StRiKeR skriver tillbaka och frågar om det är ett hot. Han får till svar att: "Du får ta det som du vill".

I exemplet skriver inte D00MbrIng3r uttryckligen att han ska skada DaRk_StRiKeR. Däremot är innebörden av D00MbrIng3r meddelande att han känner personer som kan komma att skada DaRk_StRiKeR, och även detta har av domstol bedömts som olaga hot. "Jag vet var du bor" är ett annat exempel på vad som i vissa situationer kan utgöra ett förtäckt olaga hot.

5.5.4 Svåra fall

För att det ska vara fråga om olaga hot krävs att den som blivit hotad känner till det. Hotet behöver dock inte lämnas direkt till den utsatte, utan kan lämnas till en annan person om tanken är att det sedan ska föras vidare till offret. Exempelvis kan A ovan säga åt B att han kommer skada B, kan alltså A t.ex. be en annan person (C) att framföra hotet till B.

Exempel: Tony är hemma medan Vision spelar 2vs2 matcher i Rocket League och pratar i Teamspeak med Steve. Tony hör genom bruset från Visions hörlurar att Steve verkar bli alltmer arg när de förlorar, och småskrattar lite åt detta. Steve är mycket riktigt arg, och "bättre blir det inte av att Tony skrattar!", gapar han irriterat i Teamspeak, varvid Tony utbrister i skratt. "Rackarns Tony! Hälsa honom att jag och gänget ska ge honom så mycket stryk att han inte kan gå på en vecka" säger Steve sen till Vision. Steve och hans gäng har tidigare varit inblandade i flera bråk IRL. Vision berättar för Tony vad Steve har sagt.

I exemplet är Steves avsikt att hotet ska nå Tony, via Vision. Det gör det också, och Steve kan hållas ansvarig för olaga hot om Tony uppfattar hotet som allvarligt menat.

Exempel: Oden och Loki sitter och pratar i Skype. Loki är upprörd och säger att "han ska ta hjälp av några riktigt otrevliga typer och ge Thor riktigt mycket stryk". Oden berättar dock aldrig något för Thor och det hela rinner ut i sanden.

I exemplet får Thor aldrig veta att Loki hotat att slå ner honom. Loki kan alltså inte hållas ansvarig för brott.

I vissa fall kan det vara svårare att avgöra om de som hotas ska anses ha fått reda på hotet.

Exempel: Milo skriver på Twitter: "Jag ballar ur!! #skolmassaker #Södertörn #kollanyheternaikväll" och "Ja.. Jag får berätta om min planerade skolmassaker för media". Milo "pingar" fem stycken journalister (det vill säga han meddelar dem att han har publicerat inlägget).

Exemplet är taget från verkligheten. I fallet dömdes Milo (som egentligen heter något annat) för olaga hot, trots att hotet inte hade sänts direkt till Milos skolkamrater eller de anställda på skolan. Domstolen ansåg att Milo måste ha förstått att dessa skulle kunna få reda på hotet ändå, särskilt eftersom han

”pingat” journalister. Inlägget ansågs tillräckligt för att framkalla rädsla hos eleverna och de anställda som hade fått kännedom om hotet genom att polisen hade kontaktat den säkerhetsansvarige på skolan. Milo dömdes för olaga hot trots att han hävdade att det hela bara var ett skämt.

Exempel: Neo är missnöjd med domaren Lars B på en hockeymatch. Han skriver på Twitter: ”Så less! Ska se till att du aldrig kan stå på ett par skridskor igen..#LarsB”. Lars B följer inte Neo på Twitter.

Det här exemplet är också taget från verkligheten. Neo hade inte ”pingat” någon om att han skrivit inlägget och han framhöll att han aldrig skulle ha skrivit inlägget om han förstått att Lars B kunde få veta om det. Tingsrätten kom fram till att Neo (som inte heter Neo egentligen) inte hade gjort sig skyldig till olaga hot.

5.5.5 Olaga hot - sammanfattning

1. En person kan ha blivit utsatt för olaga hot, om någon har: a) hotat henne med ett brott, och b) hotet *normalt* är tillräckligt för att för att du ska känna rädsla för liv, hälsa eller egendom.
2. Det kan vara olaga hot att lämna en hotfull bild till någon, eller att göra hotfulla gester.
3. Hotet behöver inte handla om att en person ska råka illa ut för att det ska vara brottsligt, det kan också handla om att ett föremål förstörs eller att särskilt integritetskänsliga uppgifter ska spridas.
4. Ett hot behöver inte vara uttryckligt, det kan också vara förtäckt.
5. Det krävs inte att ett hot uttalas direkt till den som hotas. Den som hotas måste dock veta om hotet.

5.6 Ofredande

5.6.1 Inledning

Ofredande är, precis som olaga hot, ett så kallat *fridsbrott*. Brottet ofredande samlar upp otillåtna angrepp på en människas rätt att vara i fred och att kunna känna trygghet som inte kan straffas enligt någon annan brottsbestämmelse. Man börjar alltså med att titta på om det som har hänt kan utgöra något annat brott som till exempel olaga hot, förolämpning, olaga tvång eller sexuellt ofredande. Om så inte är fallet kan det handla om ofredande.

Brottet består av att en person ofredar (det vill säga ungefär ”allvarligt stör”) någon annan genom att *kroppsligt ge sig på* henne, eller genom att bete sig på

ett *hänsynslöst sätt*.

När har man betett sig tillräckligt hänsynslöst för att det ska vara brottsligt? Det måste handla om en kränkning som är *kännbar* och inte obetydlig. I rättspraxis och den juridiska litteraturen har följande exempel givits:

- Att störa grannar genom högljudd musik,
- att trakassera någon genom upprepade telefonpåringningar,
- att allvarligt skrämna någon,
- att lämna ett falskt meddelande om en närståendes död,
- att tigga på ett påträngande sätt,
- att på ett envist och pockande sätt få någon att ställa upp som sexualpartner,
- att provocera illamående och att blåsa rök i ansiktet på en astmatiker,
- att mot ett uttryckligt förbud gå in t.ex. i arbetsrum eller skolsal där en eller flera personer befinner sig, och
- att filma nakna människor så att de märker det.

5.6.2 Typfall

På senare tid är det f.f.a. ofredandebrottets användningsområde på internet som tilldragit sig intresse. Typfallet av ofredande på internet är när någon skickar en mängd meddelanden till en annan person som har uttryckt att hon inte vill bli kontaktad.

Exempel: Streamern och Dota 2-kommentatorn Sheever får upprepat störande kontaktförsök av RealLadiesMan4U som ställer alltför privata frågor till henne. Efter några varningar ”banas” (stängs av) RealLadiesMan4U från kanalen. När detta händer fortsätter RealLadiesMan4U att söka kontakt via andra kontaktkanaler på internet och skickar inom loppet av tre dagar totalt 78 meddelanden till Sheever.

En viktig förutsättning för att det ska vara fråga om ofredande är att den som gör sig skyldig till det hänsynslösa beteendet har uppsåt till ofredandet. Det betyder att hon åtminstone ska förstå att beteendet kan uppfattas som störande för den som utsätts och att hon inte bryr sig om det. I exemplet ovan har Sheever tidigt sagt åt *RealLadiesMan4U* att hon inte vill att han ska kontakta henne. Trots detta fortsätter *RealLadiesMan4U* att skriva till Sheever och det kan ses som ett hänsynslöst beteende som utgör ofredande.

Här finns det en koppling till brottet *olaga förföljelse*, som handlar om stalking (som på svenska ibland stavas stalkning). Om följarens beteende skulle anses vara en systematisk förföljelse av Sheever kan det utgöra brottet olaga förföl-

jelse i stället för ofredande. Avgörande blir hur många separata ofredanden som följaren har begått och under hur lång tid som ofredandena har pågått. Även vissa andra brott som vi behandlar i denna bok tas upp i bestämmelsen om olaga förföljelse: olaga hot, olovlig identitetsanvändning, olaga identitetsintrång, sexuellt ofredande kränkande fotografering.

Exempel: Låt oss utfå från föregående exempel och att RealLadiesMan4U fortsätter höra av sig till Sheever. När hon inte svarar händer det att han skickar upp till 100 meddelanden i olika medier. Blockar hon honom i något medium dröjer det bara en kort stund innan han gör ett nytt konto. Sheever ber flera gånger följaren att sluta höra av sig, men då hotar han oftast med att döda henne. Vid upprepade tillfällen har hon också sett en man stå och fota in i hennes lägenhet (vilket vid en senare utredning visar sig vara RealLadiesMan4U).

RealLadiesMan4U har systematiskt förföljt Sheever. Det bör röra sig om flera fall av ofredanden, olaga hot och kränkande fotografering. RealLadiesMan4U kan dömas enligt bestämmelsen om olaga förföljelse, vilket ger en domstol möjligheten att döma till ett strängare straff än de begåtts separat.

Ofredande behöver inte handla om att det skrivs något kränkande. Att en person skickar otrevliga bilder eller filmer till någon annan kan också innebära ett hänsynslöst beteende som är straffbart.

Exempel: Rick lägger under en natt upp omkring 30 foton på mänsklig avföring på Jerrys öppna sida på Facebook.

Rick kan i exemplet komma att ansvara för ofredande.

I de flesta fall av ofredande på internet eller per telefon så har det handlat just om fall där väldigt många meddelanden lämnats eller upprepade kontakter tagits. Flera av dessa händelser kan idag bedömas såsom olaga förföljelse. Men det finns också tillfällen då domstolen har dömt för ofredande trots att det bara handlat om ett enda meddelande.

Exempel: Beth skriver "hoppas att du kör ihjäl dig" på Birdpersons Facebooksida.

Ett uttalande som det här bedömdes av en domstol (en tingsrätt) som hänsynslöst och därmed ofredande. Men det är inte säkert att ett uttalande som det i exemplet alltid utgör ett ofredande. Domstolen ser till omständigheterna i fallet, och avgörande blir om uttalandet typiskt sett utgör en kränkning av den

utsattas frid på ett kännbart sätt. Att domstolen ser till omständigheterna i fallet betyder att den väger in saker som till exempel vem det var som skrev inlägget, hur relationen ser ut mellan den som skrev inlägget och den som tog emot det, och om den som skrev inlägget tidigare har betett sig illa mot mottagaren.

Också falska påståenden om att någon i den andres familj har dött kan utgöra ofredande.

Exempel: Summer skriver till Ethan på DM: "Tråkigt att din mamma dog idag. Jag såg när hon blev utburen på bår, de måste ha skjutit henne rakt i huvudet". Ethan blir helt förstörd. I verkligheten har Ethans mamma varken blivit skjuten eller dött, Summer ville bara göra Ethan upprörd eftersom han hade dumpat henne.

Summer kan i ett fall som det här hållas ansvarig för ofredande.

5.6.3 Svåra fall

Det kan vara svårt att dra en tydlig gräns mellan ett beteende som utgör ofredande och ett beteende som inte utgör något brott alls. Avgörande blir om det hänsynslösa beteendet utgör en *kännbar kränkning*. En tumregel är att ju mindre kränkande innehållet i ett meddelande är desto högre krav ställs på upprepning för att beteendet ska vara brottsligt.

Exempel: Zelda och Link har precis avslutat en relation. Zelda säger åt Link att hon inte vill att han hör av sig till honom. Trots det hör Link av sig med tre sms och ett par samtal under samma kväll, där han skriver att han saknar henne.

Innehållet i Links sms är inte kränkande för Zelda. Trots att Zelda inte vill att Link ska höra av sig till henne så är tre sms och ett par samtal under en kväll inte ett tillräckligt upprepat beteende för att det i sig ska vara så hänsynslöst att det är ett brottsligt ofredande.

Exempel: Morty jobbar extra hos en stor spelåterförsäljare. En av hans uppgifter är att ta beställningar från kassorna och skicka upp varor från lagret. För detta har han fått en särskild telefon som kassorna ringer till. Jessica ringer under en period om fem timmar 60 gånger till Mortys tjänstetelefon så att linjen blockeras, trots att han har förklarat för henne att linjen måste hållas öppen och att hon inte får ringa till numret. Till slut får Morty stänga av tjänstetelefonen och be sina kollegor att ringa honom på hans privata telefon i stället.

Jessicas beteende medför en olägenhet för Morty, vilket innebär att det skulle kunna bedömas som så hänsynslöst att det utgör en allvarlig fridskränkning. Jessica kan kanske – men inte säkert – hållas ansvarig för ofredande.

Exempel: Rick och Astley sms:ar sent på kvällen och stämningen blir irriterad. Rick skickar minst 20 sms till Astley, och Astley svarar på ganska många. Till slut markerar Astley att han inte vill ha fler meddelanden från Rick. Trots det skickar Rick ett till sms under natten med texten "Never gonna give you up, never gonna let you down".

Rick kan inte hållas ansvarig för ofredande om sms:en inte i sig har ett kränkande innehåll. Att Rick totalt har skickat över 20 sms spelar ingen roll, eftersom Astley var med i konversationen från början och Rick bara skickade ett enda sms (med mindre allvarligt innehåll) efter att Astley markerat att han inte vill ha fler meddelanden. Det kan inte anses vara ett sådant hänsynslöst beteende att det utgör ett ofredande.

5.6.4 Gränsdragningar

Det kan alltså ibland vara svårt att dra gränsen mellan vad som är ofredande och vad som inte är brottsligt. Men det kan också vara svårt att dra gränsen mellan när något är ofredande och när det i stället handlar om något annat brott. Särskilt svårt kan det vara att dra gränsen mellan vad som är ofredande, vad som är förolämpning och vad som är sexuellt ofredande, vilket vi återkommer till nedan.

5.6.5 Ofredande - sammanfattning

1. Om någon kontaktar en annan person väldigt många gånger på kort tid, och har den mottagande parten bett den personen att inte kontakta, kan det medföra ansvar för brottet ofredande.
2. Om ett beteende eller meddelande i sig är hänsynslöst kan det utgöra ofredande även om det inte upprepas.

5.7 Sexuellt ofredande

5.7.1 Inledning

Sexuellt ofredande är ett *sexualbrott*. Förenklat kan man säga att ett sexualbrott är när en person utsätts för någon typ av sexuell handling mot sin vilja. Sexuellt ofredande blir aktuellt om det som har hänt inte kan klassas som något annat sexualbrott (t.ex. våldtäkt eller utnyttjande av barn för sexuell posering). På så vis fångar sexuell ofredande upp sexuella kränkningar som är, relativt

sett, mindre allvarliga.

Sexuellt ofredande omfattar olika typer av sexuella kränkningar. Vissa fall av sexuella ofredanden tas upp i lagtexten. Att *röra* vid en person som är under femton år på ett sexuellt sätt (och att det alltså inte är till exempel våldtäkt mot barn i stället), är sexuellt ofredande. Det kan också vara sexuellt ofredande att övertala ett barn medverka i en sexuell situation (se t.ex. NJA 2016 s. 129). Den senare situationen kan dock, beroende på de närmare omständigheterna, ofta hanteras inom ramen för brotten försök till våldtäkt mot barn, försök till sexuellt utnyttjande av barn och försök till utnyttjande av barn för sexuell posering.

Oavsett åldern på den som blir utsatt så kan en person dömas för sexuellt ofredande om han/hon blottar sig så att den som tvingas se på upplever obehag (eller i normala fall borde göra det). Samma sak gäller om en person – genom att säga, skriva eller göra någonting – ofredar någon annan på ett sätt som typiskt sett kränker hennes sexuella integritet. Det är denna del av regeln vi kommer att fokusera på att försöka klargöra i detta avsnitt.

Regeln har tidigare tolkats på så sätt att det krävs att handlingen var av sexuell karaktär för den som kränker, att gärningspersonen blev sexuellt upphetsad av handlingen. I ganska ett nytt avgörande – ”Rulltrappan” (NJA 2017 s. 393) – har HD tagit avstånd från denna tolkning.

I fallet hade en man fotograferat en kvinna under kjolen när han stod under henne i en rulltrappa i tunnelbanan. Han hade närmare bestämt fört in sin mobiltelefon under kjolen och fotograferat kvinnans underliv. Kvinnan märkte inte fotograferandet när det skedde. HD konstaterade att en gärning ska ha en sexuell inriktning eller prägel för att kunna utgöra sexuellt ofredande. Domstolen noterade även att det i vissa lagförarbeten uttalats att regeln innehåller ett krav med innebörden att den bara kan användas om gärningen syftar till att reta eller tillfredsställa gärningsmannens sexualdrift. Därefter uttalade HD: "Ett sådant krav är inte förenligt med vare sig det skyddsintresse som ligger bakom bestämmelsen eller vad som i övrigt gäller vid sexualbrotten (jfr NJA 2013 s. 548). Ett sådant krav harmonierar också mindre väl med att bedömningen av om gärningen kränker den sexuella integriteten ska göras objektivt."

Vad detta innebär är alltså att domstolarna vid sin bedömning om ett sexuellt ofredande har begåtts inte behöver ta ställning till om gärningspersonen också blivit sexuellt upphetsad av handlingen. Istället blir det endast avgörande för

domstolen att fastställa om ofredandet som personen begått genom ord eller handlande typiskt kränker den utsattes sexuella integritet (den utsatte i situationen behöver alltså inte faktiskt ha känt sig sexuellt ofredad). Finner domstolen att så är fallet har vi att göra med ett sexuellt ofredande. När domstolen ska avgöra om ett beteende utgör sexuellt ofredande tittar den på situationen i sin helhet. Det betyder att alla omständigheter runt omkring själva handlingen vägs in. Om handlingen till exempel har varit en del av ett frivilligt närmande mellan två personer över 15 år blir sexuellt ofredande inte aktuellt.

Den som döms för sexuellt ofredande bestraffas med böter eller fängelse i högst två år. Dessutom kan den som döms behöva betala skadestånd för att ha kränkt offret men för det krävs att brottet innebar en allvarlig kränkning och det finns fall där sexuellt ofredande inte har ansetts vara tillräckligt allvarligt för att ge rätt till skadestånd.

5.7.2 Typfall

Att göra ovälkomna sexuella närmanden mot någon, t.ex. att tafsa på någons könsorgan eller rumpa, är exempel på sexuella ofredanden som begås IRL. Att blotta sig är som vi sett ovan sexuellt ofredande. Det gäller även på internet.

Exempel: Gamergirl94 och Rocknrollerboy träffas på en datingsajt för gamers. Efter en stund chattande bestämmer de sig för att fortsätta prata i Skype med webbkamerorna på. Så fort de fått igång kamerorna visar Rocknrollerboy utan förvarning sitt kön i kameran och börjar onanera.

Rocknrollerboy har kränkt Gamergirl94s sexuella integritet genom att utan samtycke blotta sig för henne och bör kunna hållas ansvarig för sexuellt ofredande.

Det finns dock som ovan framgått en mängd andra exempel av handlanden som regeln fångar in. Detta markeras i lagtexten genom det generella uttalandet att andra beteenden som genom ord eller handlande kränker en persons sexuella integritet utgör sexuellt ofredande.

Exempel: Minna, 14 år (Paladin healer level 110), och Stefan, 21 år (Demon hunter tank level 110), har börjat prata mer efter att de en längre tid spelat i samma WoW Guild. Efter att ha pratat några dagar online lämnar Minna även sitt hemtelefonnummer till Stefan. Han ringer upp henne och efter att han frågat vad hon har på sig så säger han åt henne att ta av sig kläderna och att hon ska "stoppa upp två fingrar" i sitt kön. Minna slänger på luren och mår väldigt dåligt. Efter att Minnas storasyster ringt upp Stefan och sagt åt honom

att låta Minna vara i fred ber Stefan om ursäkt.

Det Stefan har sagt till Minna har en så stark sexuell prägel att det måste anses ha kränkt Minnas sexuella integritet. Att Stefan ber om ursäkt efter att Minnas storasyster ringt upp honom spelar ingen roll. Stefan kan dömas för sexuellt ofredande.

Exempel: Smoothtalker13@hotmail.com skickar om och om igen mejl där han frågar streamern JustWannaPlayAndLiveMyLifeWithoutBeingHarassed om de "ska ligga", trots att JustWannaPlayAndLiveMyLifeWithoutBeingHarassed redan sagt nej flera gånger. Smoothtalker13 frågar också hur mycket JustWannaPlayAndLiveMyLifeWithoutBeingHarassed tar betalt för ett ligg. I samband med att Smoothtalker13 ställer frågorna förklarar han i detalj hur han tänkt sig att samlaget ska gå till.

Smoothtalker13 kan hållas ansvarig för brott eftersom tydliga sexuella kontakter per telefon eller på internet kan utgöra sexuellt ofredande.

Exempel: Tatjana skickar flera meddelanden till Vincent där hon säger att hon har nakenbilder på Vincent som hon kanske tänker lägga ut på sociala medier så att alla får se.

Exempel: Mattias kräver i flera meddelanden att 12-åriga Theo ska skicka nakenbilder på sig själv. Om inte Theo skickar bilderna ska Mattias skicka över Theos webbhistorik (där det framgår att han besökt diverse känsliga sidor som han inte vill att hans föräldrar ska veta om) till Theos pappa.

Exempel: Nadine skapar en profil på en nätdejtingsida i Jennys namn. Nadine låtsas vara Jenny och lägger upp en bild på Jenny, Jennys telefonnummer och en upplysning om att Jenny tycker om att ha sex med rödhåriga killar.

I alla tre exempel kan Tatjana, Mattias och Nadine hållas ansvariga för sexuellt ofredande eftersom de har kränkt Vincent, Theo och Jennys sexuella integritet. Även andra brott kan aktualiseras här.

Exempel: Pontus gör ett inlägg på 13-åriga Stellas Facebooksida där han skriver att hon är sexig och het och att "han vill tränga in i henne och knulla henne".

Exemplet är taget från verkligheten. Pontus ansågs genom inlägget ha ofredat Stella (namnen är fingerade) på ett sätt som kränkt hennes sexuella integritet.

Pontus dömdes för sexuellt ofredande.

Exempel: Annika är lärare åt Jakob som är 15 år. Annika chattar med Jakob om sex och hon skickar nakenbilder till honom på MSN.

I det verkliga fallet som exemplet bygger på hade eleven några gånger uttryckt sig positivt om nakenbilderna efter att han fått dem. Trots det tyckte domstolen att lärarens agerande typiskt sett kränkte den femtonåriga elevens sexuella integritet. Annika i exemplet kan alltså hållas ansvarig för sexuellt ofredande av Jakob.

5.7.3 Svåra fall

Som ovan framgått tittar domstolen på situationen i sin helhet när den ska avgöra om ett beteende utgör sexuellt ofredande och ska då väga in alla omständigheter kring själva handlingen. Det betyder att samma handling kan vara sexuellt ofredande när det begås mot en person (A), men inte mot en annan (B).

Exempel: Joffrey visar via en webbkamera sitt könsorgan för Sansa.

I exemplet har Joffrey blottat sig för Sansa på ett sätt som man kanske normalt kan känna är obehagligt. Om Sansa inte varit med på att Joffrey skulle visa sitt kön så kan Joffrey förmodligen hållas ansvarig för sexuellt ofredande. Men om Sansa däremot har samtyckt till att få se Joffrey kön blir det svårare. Då måste man först titta på hur gammal Sansa är. Om Sansa är under femton år (och Joffrey inte haft fog för att tro att hon är äldre) spelar det ingen roll att hon har samtyckt. Joffrey kan fortfarande dömas för sexuellt ofredande. Om Sansa däremot är över femton år och har lämnat sitt samtycke till att få se Joffrey kön så har Joffrey inte gjort sig skyldig till brott.

Exempel: Shirin som är 17 år är ungdomsledare för en konfirmandgrupp. Verksamhetsansvarig i församlingen är den 40 år gamla prästen Staffan. En natt börjar Staffan och Shirin att chatta på Facebook. Staffan berättar att han längtar efter att kyssas, och Shirin svarar att hon förstår det. Efter en stund skriver Staffan att han "spanar in" Shirin och att hon är sexig. Shirins internet lägger ner, men hon kopplar upp sig igen för att fortsätta chatta. Staffan fortsätter att berömma Shirins kropp. Efter en stund går Shirin och lägger sig.

Exemplet är taget från verkligheten. Staffan har varit styrande i konversationen, men Shirin har också deltagit. Shirin kopplade ju till och med upp sig på nytt för att fortsätta chatten efter att datorförbindelsen brutits. Även om Shirin tycker att det känns olustigt att ha haft den aktuella konversationen med sin

chef så kan Staffan undgå ansvar med hänsyn till omständigheterna i fallet. I det verkliga fallet friades alltså Staffan (som egentligen heter någonting annat).

Användning av könsord eller andra sexuellt laddade skällsord bedöms normalt inte som sexuellt ofredande. Det kan däremot vara fråga om brotten förolämpning eller ofredande.

5.7.4 Sexuellt ofredande - sammanfattning

1. Om en person skriver något sexuellt anstötligt till en annan kan det anses som sexuellt ofredande.
2. Det kan vara sexuellt ofredande när någon skickar nakenbilder eller visar upp sitt kön i en webbkamera om inte mottagaren har samtyckt. Om mottagaren är under 15 år spelar samtycke ingen roll.
3. Vid bedömningen av vad som är ett sexuellt ofredande tar domstolen hänsyn till alla omständigheter och inte bara själva handlingen i sig.

5.8 Olovlig identitetsanvändning

5.8.1 Inledning

Med internet har det successivt blivit enklare och enklare (i alla fall i många demokratiska länder) att söka reda på information. Detta gäller även information om andra personer. I och med detta ökade också bl.a. mängden bedrägerier där den som utfört brottet också utgett sig för att vara någon annan. Själva bedrägeriet var förstås lika olagligt på internet som IRL, men "luckor" i lagen uppmärksammades när det kom till personer vars identiteter blev utnyttjade. De personer som fick sina identiteter kapade ansågs nämligen inte alltid vara brottsoffer i lagens mening.

Exempel: Nosk Ill ringer till Skatteverket och frågar efter personnumret till en viss Gam Ergod. Efter att Skatteverket lämnat ut detta (då det är en allmän handling och det ej fanns sekretess) så tar Nosk Ill upp ett lån i Gam Ergods namn. Han passar också på att adressändra och ägna sig åt andra hyss. Dagarna går och när Gam Ergods av en slump upptäcker att hon står skriven på en annan adress uppmärksammas handlingarna. Bland annat upptäcker hon att flera lån har tagits upp i hennes namn och det har köpts varor för tiotusentals kronor i hennes namn på kredit.

I exemplet har Nosk Ill begått bedrägeri mot långivarna och återförsäljarna av varorna (det är de som blivit avlurade pengar, Nosk Ill kan inte göra Gam Ergod bunden vid dessa avtal utan hennes samtycke). Men vad har Gam

Ergods blivit utsatt för? Det var detta som tidigare var problemet – just själva förfarandet att använda någon annans identitet var i många av dessa fall inte olagligt. Och det kan ställa till väldigt mycket besvär för en person att hamna i en liknande situation – det kan t.ex. innebära att hon tvingas anmäla brott, bestrida betalningskrav och försöka undvika betalningsanmärkningar.

Det ansågs inte rimligt att någon ska behöva tåla att drabbas av liknande skador eller olägenheter på grund av att någon olovligen använder ens identitet. För att komma tillrätta med problemet med dessa och liknande kränkningar av integriteten antogs 2016 en lagregel om olovlig identitetsanvändning. Enligt regeln blev det nu olagligt att utan samtycke använda annans identitetsuppgifter när detta ger upphov till skada eller olägenhet. Vidare kriminaliserades olovlig identitetsanvändning i fall som ligger närmare de situationer som vi fokuserar på i denna bok. I och med regeln blev det olagligt att använda en persons identitet för att baktala eller trakassera personen, t.ex. genom att lägga upp ett användarkonto i en annan persons namn på ett socialt nätverk som Facebook (i de fall det inte redan utgör förtal eller annat brott). Det kan i dessa fall exempelvis röra sig om att försöka tillskriva en person negativa egenskaper eller extrema åsikter.

Straffet är böter eller fängelse i högst två år. I likhet med vad som gäller vid bl.a. förtal får olovlig identitetsanvändning åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal eller om åtal kan anses påkallat från allmän synpunkt.

5.8.2 Typfall

Det som i regeln anges som olovligt är att använda någons ”identitetsuppgifter”. Med identitetsuppgifter menas uppgifter som vanligen används för att identifiera eller peka ut en viss (fysisk levande) person. Det krävs dock att det tydligt avser en viss person – antingen genom en identitetsuppgift eller genom en kombination av uppgifter som är unika för en viss person.

Det kan vara bl.a. personnummer, födelsetid, epostadress, fotografi, men också alias eller andra smeknamn som är tydligt kopplade till en viss person. Däremot faller i regel uppgifter som kräver ytterligare efterforskning utanför begreppet, t.ex. en bils registreringsnummer.

Exempel: Ninja, som är en jättekänd Fortnite-streamer, har råkat ut för nättrollet Trolla som ständigt lägger upp profiler på olika sociala medier i hans namn. Så fort han rapporterar ett konto och får bort detta så läggs nya konton upp – ofta med bild på Ninja och ett användarnamn som antingen är väldigt

likt Ninja eller hans riktiga namn. Ofta förekommer också kommentarer där Trolla försöker utmåla Ninja som otrevlig och ovälkomnande mot nya spelare.

I exemplet har Trolla i flertal fall olovligen använt Ninjas identitetsuppgifter i form av ett vedertaget alias, riktiga namn och även bild. Att Ninja behöver rapportera konton, försvara sig från olika personer som hör av sig till honom och anklagar honom för att vara otrevlig m.m. samt det obehag han måste känna för att detta sker måste anses vara en sådan olägenhet som gör att det är att bedöma som olovlig identitetsanvändning.

Exempel: QuizMaster2000 är arg på User123 för hon att hon alltid vinner på Quizkampen. Bertil skriver kommentarer en nyhet som delats på Reddit att ”jag är User123 och jag brukar bajsa på mitt tangentbord”.

Personens alias, User123, kan inte anses vara en så unik identitetsuppgift att den ensamt kan anses utpeka personen bakom kontot. Frågan är också om en enstaka kommentar av detta slag kan anses vara en sådan olägenhet som krävs för att det ska vara fråga om brott.

För att det ska vara fråga om olovlig identitetsanvändning krävs också att personen lider skada (vilket kortfattat betyder risk för ekonomisk skada) eller olägenhet (som ungefär betyder obehag eller nackdel för personen). ”Olägenhet” är alltså det begrepp vi här fokuserar på. Som ovan framgått kan brottet begås genom att försöka baktala en person genom att utmåla denna som någon med extrema åsikter på sociala medier. Detta är ett typiskt exempel på olägenhet. I vissa av dessa fall är det dock svårt att avgöra om olägenhetskravet är uppfyllt, och då får man bl.a. titta på kommentarernas innehåll. Är det t.ex. så att det rör sig om relativt harmlösa kommentarer i en annan persons namn kanske inte en kommentar anses uppfylla detta krav. Däremot kan relativt harmlösa kommentarer nå upp till kravet på olägenhet i de fall när någon satt i system att i olika sammanhang lämna kommentarer i en persons namn.

Exempel: Quizmaster2000 från föregående exempel kan inte sluta utmana User123 och blir alltmer provocerad. Det slutar med att han i olika forum börjar utge sig för att vara User123 fortsätter skriva elaka kommentarer. Quizmaster2000 skapar också ett Facebook-konto där han anger User123 som namn. Vid ett tillfälle när User123 ser en kommentar som getts i hennes namn kommenterar hon snabbt ”det här är inte jag!!” i ett kommentarsfält där du kommenterar genom Facebook. Quizmaster2000 som får syns på kommentaren får härigenom redo på User123:s riktiga identitet och sätter nu också igång med att också hänga ut User123 vid hennes riktiga namn.

Vid den här tidpunkten har User123 pekats ut på sådana sätt att det är tydligt att det avser just henne. Quizmaster2000s agerande bör nu också vara att bedöma som en olägenhet för User132 då hon sannolikt känner obehag och oro för att känna sig uthängd på detta sätt (och får eventuellt hålla på att försöka städa upp på olika sidor där Quizmaster2000 kommenterat i hennes namn).

5.8.3 Svåra fall

Regeln är som ovan framgick ny. Vissa gränsdragningsproblem kan uppkomma.

Exempel: OrcSlayer (ras: Human) och UndeadWarrior (ras: Undead) är båda duktiga amatörspelare i Warcraft III. Båda streamar (men har i regel endast ett fåtal tittare), och ibland brukar de köra showmatches mot varandra (dvs. att de spelar på största allvar mot varandra för sin egen och tittarnas underhållning och spänning, men att det sker inofficiellt – alltså utanför någon organiserad liga, turnering eller liknande). OrcSlayer har nu flera gånger i rad förlorat showmatches mot UndeadWarrior varvid SlayerLove365, som är ett stort fan av OrcSlayer, vill försöka rädda sin stora idols rykte. SlayerLove365 skapar därför ett twitterkonto med namn UndeadWarrior och twittrar bl.a. att UndeadWarrior egentligen är mycket sämre än OrcSlayer.

”UndeadWarrior” verkar inte vara någon större esportsprofil, men verkar ändå ha en del tittare och ett något etablerat alias. Frågan blir om det anses tillräckligt unikt för att vara en identitetsuppgift. Är det dock så att SlayerLove365 t.ex. också lägger ut en bild på UndeadWarrior och samtidigt skrivit ut hans riktiga namn så bör vi ha att göra med ett fall av olovlig identitetsanvändning, men annars är detta ett gränsfall.

5.8.4 Gränsdragning till andra brott

I många fall kan en kränkande användning av en persons identitet utgöra andra brott. Som vi sett ovan kan det vara förtal att utge sig för att vara någon annan om detta typiskt sett får andra att se personen som en sämre människa efter (t.ex. genom att utge sig för att vara en person och därvid säga att man begått ett brott). I ett sådant fall får man se vilket brott som anses vara det huvudsakliga brottet – förtalet eller den olovliga identitetsanvändningen. Samma sak gäller t.ex. om ett förfarande kan anses innebära både ofredande och olovlig identitetsanvändning (t.ex. genom att beställa massor med varor i en persons namn till denna person). I vissa fall som vi behandlade ovan, t.ex. i bedrägerifallet där någon tar lån i en annan persons namn, har dock reglerna olika skyddsintressen (bedrägeriregeln ska skydda långivaren, medan regeln om olovlig identitetsanvändning ska skydda personen vars identitets används utan samtycke). I dessa fall döms man i regel för båda brotten.

5.8.5 Olovlig identitetsanvändning - sammanfattning

Brottet olovlig identitetsanvändning tar sikte på situationer där någon använder en annan persons identitet. Det finns olika anledningar till att någon använder sig av en annans namn, bild eller andra uppgifter. Ett syfte kan vara att utge sig för att vara någon annan som ett led i en ekonomisk brottslighet, t.ex. när någon utger sig för att vara en annan för att lura av någon pengar. Syftet kan också vara bara ”att jävlas” men den vars identitet kapas. Regeln olovlig identitetsanvändning fångar in båda dessa situationer.

6 Regler om yttrandefrihetsbegränsningar: Brott mot allmän ordning

6.1 Allvarliga men ovanliga fall av brott mot allmän ordning

I föregående avsnitt diskuterade vi flera inskränkningar av yttrandefriheten som tar sikte på att skydda den personliga säkerheten, äran och integriteten hos en viss person. Det finns emellertid flera inskränkningar i yttrandefriheten, som också är avsedda att skydda människor, men som tar sikte på handlingar som riktas mot (eller som utgör en fara för) samhället i stort. I brottsbalkens kapitel om allmän ordning finns det flera sådana regler som begränsar yttrandefriheten. Att driva på en folkmassa att sätta sig upp mot polisen kan falla under reglerna om upplopp eller uppvigling. Om någon genom ”våldshandling eller oljud” stör t.ex. gudstjänster, domstolsförhandlingar eller föreläsningar så kan hon dömas för störande av förrättning eller allmän sammankomst”. Dessutom finns det särskilda regler för krig – om en ”samling av krigsmän gemensamt hotar sätta sig upp mot förman” så kan de dömas för myteri.

I detta sammanhang kommer tonvikten att ligga på andra inskränkningar av yttrandefriheten som är av mer principiellt intresse och som, vad gäller vissa regler, förhållandevis ofta leder till prövningar i domstol. Vissa av brotten som här tas upp kan också motiveras med att de tydliga likheterna med flera av de brott som tagits upp i det föregående. T.ex. skyddar reglerna om förolämpning, förtal och olaga hot individer bl.a. från att bli utsatt för rasistiska och homofobiska kommentarer och hot, och regeln om hets mot folkgrupp skyddar särskilda grupper i samhället mot att hot och nedsättande uttalanden (bl.a. rasistiska och homofobiska) sprids om dem. Regeln om barnpornografi tar även – i likhet med t.ex. förtal och olaga identitetsintrång – bl.a. sikte på spridning av integritetskänsligt material av personer. Regeln om barnpornografi intar dock i förhållande till de andra brotten en särställning. En särskild reglering har ansetts nödvändig för att skydda (barn och allmänheten) mot den här typen av brottslighet.

6.2 Barnpornografi

6.2.1 Inledning

Barnpornografibrottet är en välkänd och vanligtvis betraktad som en självklar inskränkning av yttrandefriheten. I den här boken fokuserar vi på sådana yttranden som faller under allmänna regler, och inte under de särskilda yttrandefrihetsgrundlagarna, men det kan noteras att barnpornografi intar en särskild ställning även i de särskilda grundlagarna. Barnpornografibrottet är helt undantaget det särskilda grundlagsskyddet. Barnpornografibrott är alltså inte ett särskilt brott i TF och YGL som olaga hot, hets mot folkgrupp eller olaga våldsskildring är. Barnpornografi exkluderas helt från regelverket. En barnpornografisk tidning faller därmed utanför TF:s särskilda regler, trots att det är en tryckt skrift. Annorlunda uttryckt: barnpornografi betraktas inte som en yttrandefrihetssak över huvud taget i svensk yttrandefrihetstradition.

Barnpornografibrottet förbjuder (med vissa undantag) all hantering av barnpornografi. Man får varken skapa, sprida, äga, titta på eller hjälpa andra att komma över barnpornografi.

Det är viktigt att komma ihåg att gränsen för vem som är ett ”barn” i barnpornografiska sammanhang inte är samma som den för när man har sex. Det är alltså inte femton år som är gränsen. I regeln om barnpornografi står i stället att det är pubertetsutvecklingen som är avgörande för bedömningen. Om man inte har avslutat puberteten är man ett barn, oavsett hur gammal man är.

Alla under 18 år kan dessutom räknas som barn även om de har avslutat puberteten. För att man ska dömas för att *skapa* barnpornografi gäller en absolut 18-årsgräns: alla under 18 räknas som barn. För *alla andra* typer av barnpornografibrott, exempelvis försäljning eller spridning, gäller i stället att de som avbildas räknas som barn om det tydligt framgår att de är under 18 år även om de avslutat puberteten; exempelvis om det sägs i en film eller man tydligt förstår att det inte rör sig om en artonåring.

Det är givetvis svårt att veta när någon har avslutat puberteten och lagen ger inget klart svar på det. Det handlar inte om sexuell mognad, utan det som är avgörande är hur man uppfattas på i bilden eller i filmen. Om man är kroppsligt utvecklad som en vuxen, exempelvis om man har bröst eller hår på sitt könsorgan, är viktigare än hur långt i puberteten man faktiskt kommit. Även om man själv inte känner att man avslutat puberteten kan det därför hända att man bedöms ha gjort det eftersom det ser så ut på bilden eller filmen.

6.2.2 Typfall

Exempel: Andy är 18 år och välutvecklad för sin ålder. Han är tillsammans med Nadja som precis fyllt 15 men som inte riktigt kommit i puberteten. Första gången de har sex filmar Andy dem med sin mobil. Han sparar filmen och mejlar den senare till två kompisar.

Det är alltså inte någon 15-årsgräns för vem som räknas som barn så Andys beteende kan vara förbjudet enligt regeln om barnpornografi. Inspelningen av filmen är ett brott eftersom Nadja är under 18 år. När han mejlar filmen begår han också ett brott eftersom Nadja inte har kommit så långt i puberteten.

Det finns dock en regel i lagen som gör att Andys beteende kan vara tillåtet eftersom de är i en relation. I det här fallet hjälper det inte Andy eftersom han är så mycket äldre än Nadja och dessutom själv är välutvecklad. Om han varit bara något år äldre och själv precis börjat komma in i puberteten är det möjligt att han inte hade dömts, men nu rör det sig om ett klart barnpornografibrott.

6.2.3 Svåra fall

6.2.3.1 Lika mogna och lika gamla

Precis som beskrivs i exemplet med Andy och Nadja finns det undantag från barnpornografireglerna om det inte är rimligt att döma den som skapat materialet. Detta undantag gäller om den som skapat bara är lite äldre och bara lite mera fysiskt mogen än den som avbildas. Oftast blir undantaget i praktiken aktuellt i relationer där man är i ungefär samma ålder men man måste också titta på alla andra omständigheter, exempelvis på om den som avbildas var med på det. Det finns alltså inga klara gränser utan man måste titta på varje fall för sig.

6.2.3.2 Påhittade barn

Som lagen är skriven säger den ingenting om vad som gäller för påhittade barn, exempelvis teckningar eller animationer. Är det förbjudet att äga barnpornografi om det inte är riktiga barn på bilderna? Eftersom lagen inte är så detaljerad finns det olika uppfattningar om denna fråga.

Exempel: Milton har börjat intressera sig för japansk kultur. Han ritar manga och är med i en del grupper på nätet som delar filmer och bilder. Genom en av dessa grupper får han ett mejl med 60 bilder. Några av dessa bilder föreställer mangafiguurer som ser ut som unga barn och som poserar i sexuella situationer.

Det kan vara olagligt av Milton att ha dessa bilder på sin dator. Många kritiserar att det är så och menar att förbudet finns till för att skydda verkliga barn,

inte fantasier eller påhittade karaktärer. I Miltons fall har ju inga barn skadats och därför tycker många att det inte borde vara olagligt att ha sådana bilder. Men så ser inte lagen ut.

Man ska alltså utgå från att även tecknade eller animerade barnpornografiska motiv är olagliga. Det kan dock vara okej i vissa fall, om man exempelvis har väldigt många bilder som inte är pornografiska och bara någon som är det (se det s.k. Manga-målet från HD, NJA 2012 s. 400).

6.2.3.3 Barnet är inte avbildat sexuellt

Enligt lagen behöver inte barnet själv vara avbildat i ett sexuellt sammanhang utan det är bilden eller filmen som helhet som ska bedömas.

Exempel: Mika är tillsammans med André och de är båda 19 år. De vill spela in en "hemmafilm" där de har sex. Mikas lillasyster Mae är 13 år och övertalar av André att delta men vill inte själv ha sex framför kameran. Hon står bakom kameran och filmar men kommer ibland med i bild och man ser tydligt att hon bara har trosor på sig.

I exemplet är Mika och André vuxna och gör inte något olagligt när de filmar sig själva. Även om Mae inte är fokus för filmen kan det ändå vara barnpornografi.

6.2.3.4 Barnpornografi och internet

Det finns inga speciella regler om barnpornografi på internet. Man har dock anpassat lagen efter att internet slog igenom eftersom det såklart är mycket lättare att både skapa, sprida och spara barnpornografi nu än för exempelvis 30 år sedan. Nuförtiden är det nästan bara via internet som barnpornografi sprids. Det finns till och med en stor marknad för sådant material där man kan köpa bilder och filmer. Detta innebär också att brottet blir en större kränkning för det barn som drabbats, eftersom materialet kan ses över hela världen.

6.2.3.5 Avslutande kommentarer

Barnpornografi är ett brott som samhället ser mycket allvarligt på. Det är därför viktigt att man vet var gränserna går. Mycket av det sexuella material som fotas eller spelas in med mobiltelefoner kan faktiskt vara barnpornografi eftersom många tror att det finns en 15-årsgräns, vilket alltså inte är fallet. Även avbildningar av den som fyllt 15 kan vara barnpornografi.

Barnpornografibrottet har systematiskt placerats bland brotten mot allmän ordning, i 16 kap. BrB. Det är alltså samma kapitel som rymmer t.ex. uppvigling

och hets mot folkgrupp. Anledningen till det är att barnpornografibrott är ett brott inte bara mot det barn som är föremål för t.ex. filmen, utan ett brott mot hela samhället. (Det här hänger samman med det som ovan beskrevs om att även återgivanden av fiktiva barn kan utgöra barnpornografibrott.)

6.2.4 Barnpornografibrott - sammanfattning

1. Barnpornografibrottet omfattar i princip all hantering av pornografiska bilder på barn
2. Brottet är inte direkt knutet till åldern på den som avbildas eller syns i en film. Även bilder och filmer med någon som fyllt 15 år kan vara barnpornografi om personen ser ut som ett barn på bilderna eller filmerna.

6.3 Olaga våldsskildring

6.3.1 Inledning

Brottet olaga våldsskildring tar sikte på situationen där någon skildrar sexuellt våld eller tvång i bild eller film, eller närgånget eller grovt utdraget våld mot människor eller djur, med syftet att bilderna ska spridas att sprida bilden eller bilderna (eller i syfte att bilderna ska spridas av någon annan). Regeln tar alltså sikte på spridandet av våldspornografi eller vissa grova misshandelsfilmer eller filmer med tortyr eller djurplågeri. Det finns ett undantag från ansvar, nämligen om det var försvarligt att sprida bilder eller filmer av det här slaget. Det kan t.ex. vara tillåtet att sprida djurplågerifilmer om syftet är att granska t.ex. missförhållanden i köttindustrin.

Regeln används sällan. Den överlappar ofta andra regler, t.ex. barnpornografibrott eller (numer) olaga integritetsintrång. Olaga våldsskildring har dock en särskild, framför allt historisk, koppling till yttrandefriheten. Innan regeln fördes in i brottsbalken så fanns reglerna i en lag med namnet "lag (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag", men som i folkmun kallades videovåldslagen. 1981 års lag hade sin bakgrund i debatten om videovåld som fördes i början av 1980-talet. Regeln fördes in i TF 1989 och var en av de viktigaste reglerna för den statliga filmcensuren som gjordes av den dåvarande myndigheten Statens Biografbyrå.

6.3.2 Typfall

Även om regeln sällan används är några typfall då regeln kan användas tydliga. *Exempel: Elisabeth startar en hemsida där hon lägger upp filmer på, som det ser ut som, våldtäkter. Övergreppen är grova och innehåller våld mot offret. I*

alla de filmer hon lägger upp så är de som utför våldtäkterna av utländsk härkomst, som det ser ut. Elisabeths syfte är, som hon säger själv, "Att visa brotten som de kriminella flyktingarna begår".

Filmerna skildrar sexuellt våld och sprids genom Elisabeths agerande. Även om man skulle tolka Elisabeths uppgivna syfte så välvilligt som möjligt, som en granskning av brottslighet i vissa grupper, så kan spridandet inte anses försvarligt i denna form i juridisk mening.

Exempel: Colin och hans kompisar drar runt på stan på kvällen och misshandlar hemlösa när de sover. I ett av fallen sparkar gänget på en man i flera minuter innan en av dem sprutar tändvätska på offret och tänder eld på honom. Mannen skadas så svårt av elden att han dör. Colin filmar närgånget händelsen och lägger ut som ett klipp på internet under rubriken "En parasit mindre att betala för".

Filmsekvensen skildrar ett grovt utdraget våld mot den misshandlade mannen och spridandet är därmed brottsligt under regeln. Det finns inget som kan göra publiceringen försvarligt. Förutom olaga våldsskildring aktualiseras i detta exempel många andra brott. Misshandeln och dödandet kan leda till ansvar för mord eller andra allvarliga brott. Spridandet av filmen kan även utgöra såväl olaga identitetsintrång som förtal (bestående i att mannen genom filmens rubrik pekats ut som en "parasit" som inte förtjänar att leva).

6.3.3 Svåra fall

Exempel: Johan och Johanna, som är djurrättsaktivister, har fått information om att djuren far illa på en kycklingfarm som drivs av ett företag. De smyger sig därför in på företagets mark där de filmar hanteringen av fåglarna. På filmerna ser man hur personal slår mot fåglarna med krattor och käppar så att vissa dör. De döda fåglarna lämnas kvar på marken. Filmerna sprids på en djurrättsorganisations hemsida, som också drivs av Johan och Johanna.

Här skildrar filmerna i och för sig djurplågeri men det är inte säkert att det är tillräckligt för ansvar enligt regeln. Det är inte helt säkert att det som visas är sådant utdraget våld som krävs för att regeln ska kunna användas. Även om regelns förutsättningar är uppfyllda kan publiceringen anses försvarlig, eftersom syftet är att påvisa hur djuren behandlas illa på kycklingfarmen.

6.4 Hets mot folkgrupp

6.4.1 Inledning

Hets mot folkgrupp är ett hatbrott. Hatbrott är inget eget brott i svensk rätt utan en rubrik som fångar flera olika lagregler; man brukar f.f.a. inkludera hets mot folkgrupp, olaga diskriminering samt en regel om påföljd i brottsbalken som innebär att hatbrottsmotiv kan medföra ett strängare straff. Det hatbrotten har gemensamt är att själva motivet till brottet är förutfattade meningar mot en särskild grupp i samhället. Det rör sig om till exempel rasistiska eller homofobiska motiv. Hatbrotten anses extra allvarliga eftersom man har tyckt att de strider mot våra grundläggande värderingar och de mänskliga fri- och rättigheterna. Sverige har därtill skrivit under FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.

För att någon ska kunna dömas för hets mot folkgrupp krävs det tre saker (som beskrivs mer ingående nedan):

- Någon ska göra ett uttalande eller lämna ett annat meddelande som sprids.
- Uttalandet eller meddelandet ska bestå i hot eller ge uttryck för missaktning.
- Hotet eller missaktningen ska avse en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på hudfärg, ras, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning.

Den som döms för hets mot folkgrupp döms till fängelse i upp till två år. Om det är ett ringa fall av brottet får brottslingen istället betala böter.

6.4.2 Uttalande eller annat meddelande som sprids

Det krävs för det första att någon hotar eller på annat vis talar illa om en folkgrupp i ett *uttalande eller meddelande* och för det andra att uttalandet eller meddelandet *sprids*.

Det första kravet på uttalande eller annat meddelande innebär inte att det behöver röra sig om ett meddelande som man skickar till någon. Ordet meddelande i lagbestämmelsen betyder snarare att alla sorters kommunikation omfattas. Det behöver inte heller röra sig om ett muntligt eller skriftligt uttalande. Även bilder och symboler såsom flygblad, foton, affischer och armbindlar räknas som meddelanden.

Det andra kravet på att uttalandet eller meddelandet ska spridas innebär att det

ska nå mer än ett fåtal. Man får bara göra uttalanden som kan betecknas som hets mot folkgrupp inom den *helt privata sfären*. Uttalanden i slutna sällskap skyddas inte, utan ett uttalande eller meddelande anses spritt så fort det når mer än bara ett fåtal inom den privata sfären. Det krävs inte att en större grupp personer faktiskt tar del av uttalandet eller meddelandet. Det som spelar roll är om det har gjorts tillgängligt för fler än bara ett fåtal.

Exempel, spridning: Andreas skriver på sin blogg att "alla jävla bögar borde ta nån medicin så de blev normala och kunde passa in i samhället"

Andreas har genom sitt blogginlägg spridit ett uttalande genom att göra det tillgängligt och kan dömas för ansvar.

Exempel, spridning: Jasmine postar på sin facebookprofil (sluten med 130 vänner) att "muslimer borde ta och flytta hem till öknen och sluta förstöra Sverige"

Även Jasmine kan dömas för ansvar. Att Jasmine har en sluten Facebookprofil spelar ingen roll och uttalande anses ändå spritt.

Exempel, spridning: Kalle tar en skärmdump med sin telefon på ett hakkors och lägger ut fotot på sin Instagram med öppen profil.

Kalle kan dömas till ansvar för hets mot folkgrupp. Att han egentligen bara sprider vidare bilden från någon annanstans på internet har ingen betydelse.

Exempel, spridning: Ali, Hannah, Soran och Gustav har en Discordkanal som bara de själva pratar i. Gustav skriver att "folk som är med i pingstkyrkan är äckliga och dumma i huvudet".

Här är det inte alls säkert att Gustav skulle kunna fällas för hets mot folkgrupp även om uttalandet han gjort är tveklöst missaktande mot medlemmar i pingstkyrkan. Det rör sig om spridning bland ett fåtal personer och en domstol skulle nog kunna tycka att det här skulle vara inom Gustavs helt privata sfär.

6.4.3 Hota eller uttrycka missaktning

Det andra kravet är att någon ska i uttalandet eller meddelandet uttrycka *hot eller missaktning*. Ordet hot i den här lagbestämmelsen behöver inte motsvara ett olaga hot. Med hot menas alla typer av hot, förolämpningar och förtal så som vi använder orden i det vanliga språket. Ordet missaktning täcker in alla former av kränkande uttalanden mot en folkgrupp, även förlöjliganden. Däremot

är saklig kritik av en folkgrupp inte brottslig.

Exempel, missaktning: Linda skriver om polisens registrering av romer att "det är väl självklart att polisen behöver registrera zigenare, eftersom de är tjuvar och dessutom flyttar på sig hela tiden" på sin blogg.

Det här är ett uttryck för missaktning. Lindas uttalande är kränkande mot folkgruppen romer och hon kan dömas till ansvar för hets mot folkgrupp.

Exempel, missaktning: Jorges skriver i ett Minecraft-forum: Det är statistiskt bevisat att fattiga och utsatta människor oftare begår brott än andra. Invandrare är mer socialt utsatta än etniska svenskar och det är därför dom är överrepresenterade i brottsstatistiken"

Jorge pekar visserligen ut invandrare som överrepresenterade i brottsstatistiken. Men han gör inget missaktande uttalande mot invandrare. Jorge skulle inte dömas för hets mot folkgrupp eftersom hans hänvisning till invandrare inte är kränkande mot folkgruppen.

6.4.4 Folkgrupp och annan sådan grupp

Det tredje kravet är uttalandet eller meddelandet ska uttrycka hot eller missaktning för *en folkgrupp eller annan sådan grupp*. Med det menas att angreppet ska ha sin utgångspunkt i en missaktning mot en viss folkgrupp. Det som är av betydelse är alltså att angreppet ska *anspela* på hudfärg, ras, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning.

6.4.5 Hets mot folkgrupp - sammanfattning

1. En person kan dömas för brottet hets mot folkgrupp om;
  - a. hon har gjort ett uttalande eller lämnat ett meddelande som spridits,
  - b. uttalandet består i hot eller uttryck för missaktning, och
  - c. missaktningen avser en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på hudfärg, ras, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning.
2. Det behöver inte röra sig om ett muntligt eller skriftligt uttalande eller meddelande. Även bilder och symboler såsom flygblad, foton, affischer och armbindlar räknas som meddelanden i lagens mening.
3. Med hot menas inte bara olaga hot utan alla typer av hot, förolämpningar och förtal såsom vi använder orden i det vanliga språket.
4. Ordet missaktning täcker in alla former av kränkande uttalanden mot en folkgrupp, även förlöjliganden.

7 Avslutning

Yttrandefriheten har en speciell roll i det juridiska systemet. Sverige har sedan 1700-talet haft en särskilt reglering av yttrandefriheten. Idag behandlar två av våra fyra grundlagar särskilt just yttrandefriheten. Tryckfrihetsförordningen handlar om tryckta skrifter: böcker och tidningar, men även andra trycksaker. Yttrandefrihetsgrundlagen handlar om tv, radio och vissa internetpubliceringar.

Juridiken kring yttrandefriheten präglas i av vår långa och unika grundlagstradition. De flesta yttranden som förekommer i spelsammanhang eller i samtalet om spel hamnar dock inte under dessa två grundlagar, utan under – som man säger – allmän lagstiftning. Det innebär att regelverket om var gränsen för vad man får säga är de generella reglerna om brott. Dessa regler finns primärt i brottsbalken. Vi har här försökt att beskriva de viktigaste reglerna i brottsbalken när det gäller sådana yttranden som kan förekomma i spel eller i anknytning till spelande (t.ex. diskussionsforum om spel) och satt in dessa i ett större juridiskt sammanhang. Våra exempel är inte uttömmande. Internet och spelvärlden är inte en avskild del av verkligheten och alla brott som kan begås genom kommunikation eller yttranden kan ske även i spelsammanhang – allt från s.k. virtuella våldtäkter till bedrägeribrott. Vi tror dock att ovanstående beskrivning fångar in de viktigaste och vanligast förekommande brotten.

Det finns ibland en övertro på juridik. Yttrandefrihetens gränser bestäms genom juridiska regler om brott. Men syftet med dessa regler är att dra den allra yttersta gränsen för vad som inte kan tillåtas. Väldigt många yttranden som är tillåtna är olämpliga eller moraliskt klandervärda. Juridiken måste kompletteras med andra regler. De olika spelplattformarna har ofta egna regler för vad som tillåts. Dessa regler blir – överlag – bindande genom att spelaren accepterar avtalsvillkor innan hon eller han kan få tillträde till plattformen.

För traditionella medier kompletteras juridiken av etiska regelverk, t.ex. press-etiska regler. Det saknas motsvarande generella regler för såväl internet och sociala medier i stort, som för spelvärlden. Det är därför viktigt att det finns en diskussion om var gränsen för det etiskt och moraliskt acceptabla går när det gäller kommunikation i, t.ex., ett spel eller på en spelchat. Ord kan inte bara sår och kränka, de kan även leda till direkt skada. Även lagliga yttranden kan leda till skada. Samtalstonen och vad som är socialt acceptabla yttranden har därför stor betydelse. Ansvar för detta samtal är en alldeles för viktig sak för att överlåta till juridiken.

På alla platser där människor kommunicerar med varandra finns en risk att stöta på otrevligt beteende. Ibland är beteendet inte bara otrevligt utan brottsligt eller på annat sätt kränkande. När detta sker på internet används ibland ordet "näthat".

Den här boken handlar om näthat i spelvärlden. Spelare/gamers kommunicerar online på många olika sätt, bl.a. "in-game" (som ljud eller text i spelet) eller via olika program för internetbaserad (röst)kommunikation (t.ex. Discord, Teamspeak och Skype). Kommunikation kan också ske i chattar på streamingsajter som Twitch, Youtube och Mixer eller som kommenterar på internetforum, sociala nyhetssidor eller andra liknande medier för delning av nyheter (som t.ex. Reddit, 9gag, 4chan).

Yttrandefriheten är långtgående. Det är ofta tillåtet att vara otrevlig och även att uttrycka hatiska åsikter, men det finns en gräns för vad man får uttrycka. Lagen sätter den yttersta gränsen för yttrandefriheten genom regler om brott. Begår man ett brott genom sitt yttrande, t.ex. ett hot eller ett ärekränkande uttalande, så kan man bestraffas.

I denna bok presenteras de viktigaste reglerna om yttrandefrihetens gränser när det gäller brottsligt näthat i spelsammanhang, mot en bakgrund av hur det juridiska systemet kring yttrandefriheten är uppbyggt. Boken innehåller exempel hämtade från olika spelsammanhang och ger en lättfattlig beskrivning av lagens begränsningar för vad man får säga.

Johan Rosell och Mårten Schultz är verksamma vid Institutet för Juridik och Internet. Institutet för Juridik och Internet är en partipolitiskt obunden organisation som verkar för ett starkt skydd för grundläggande fri- och rättigheter på Internet.